

UČÍME SE DOBŘE ROZHODOVAT PRO BUDOUCNOST

*Budování vztahů mezi školami, obcemi
a správci veřejných pozemků a prostor
cestou místně zakotveného učení
a zapojování občanů*

**UČÍME SE
DOBŘE ROZHODOVAT
PRO BUDOUCNOST**

*Budování vztahů mezi školami, obcemi
a správci veřejných pozemků a prostor
cestou místně zakotveného učení
a zapojování občanů*

OBSAH

PŘEDMLUVA

Příručka o místně zakotveném učení vznikla v rámci projektu ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT, který v České republice spoluvyhláší Středisko ekologické výchovy a etiky – SEVER a Partnerství o.p.s. .

Posláním projektu je **vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje a zapojování občanů do konkrétních akcí směřujících ke zlepšení životního prostředí.**

Cílem projektu je budování kapacit vůdčích osobností a organizací na místní úrovni (neziskových organizací, aktivních škol, neformálních spolků a sdružení) v oblasti ekologické výchovy a udržitelného rozvoje.

Školy a neziskové organizace v něm fungují jako iniciační centra udržitelného rozvoje a zapojování občanů v obcích prostřednictvím praktických malých místních projektů zlepšujících kvalitu života a životní prostředí ve svém okolí. Projekt „Škola pro udržitelný život“ pomáhá místním partnerům započít a rozvíjet procesy udržitelného rozvoje obce - péči o životní prostředí, stimulaci udržitelného způsobu života, občanské společnosti, mezisektorové spolupráce, účasti občanů ve věcech veřejných a vytváření dlouhodobého partnerství, které přinese měřitelné výsledky pro celou komunitu a vytváří podmínky pro vznik a realizaci místní Agendy 21. V těchto místních projektech spolupracují obce, aktivní občané, místní podnikatelé, spolky, občanská sdružení a iniciativy.

Zároveň „Škola pro udržitelný život“ rozvíjí u všech, kdo na místních projektech pracují, základní znalosti a dovednosti v oblasti udržitelného rozvoje. Školám pomáhá měnit výuku jejich žáků – škola při práci na projektu orientuje výuku na potřeby skutečného života a do školního vzdělávacího programu přirozeným způsobem zahrnuje rozvoj kompetencí potřebných pro praktický život a pro řešení problémů současného světa - jako je plánování, týmová práce, práce s informacemi, řešení konfliktů a vyjednávání či praktická práce pro přírodu. Díky společné práci na praktických projektech se zlepšují vztahy mezi učiteli a žáky i mezi školou, obcí a veřejností. Projekt tak významně přispívá i k probíhající reformě v českém školství.

Místní projekty v rámci „Školy pro udržitelný život“ zahrnují například tyto oblasti:

- Energie – využití alternativních zdrojů energie a úspory energie přispívající k ochraně klimatu
- Odpady – minimalizace odpadů a odpovědné nakládání s nimi
- Spotřebitelství - opatření k úsporám vody, používání ekologicky šetrných výrobků, bioproduktů atp.
- Doprava – bezpečné stezky do škol, cyklostezky, pěší trasy, dopravní řešení
- Veřejná prostranství – úprava veřejných prostranství, výsadba stromů a další zeleně, instalace mobiliáře (laviček, herních prvků apod.)
- Interpretace místního dědictví – naučné stezky, informační tabule, a jiné kreativní nástroje interpretující místní historické, kulturní a přírodní zajímavosti, tradice a zvyky

Základem české příručky, kterou držíte v ruce, se stala publikace „Learning to Make Choices for the Future“ připravená Delíí Clark z Centra pro místně zakotvené učení a zapojování veřejnosti v USA. Když jsme ji před časem objevili, až nás zaskočilo, jak podobné je to, co je v publikaci popsáno pro americké školy, obce a chráněná území, a to, co se odehrává v českých školách, obcích a neziskových organizacích zapojených do projektu „Škola pro udržitelný život“.

Protože americká příručka velmi výstižně popisuje a zobecňuje to, co se díky projektu „Škola pro udržitelný život“ odehrává i v českých obcích a školách, rozhodli jsme se využít ji jako výchozí materiál, adaptovat v ní popsanou metodiku na české podmínky a doplnit ji zkušenostmi z našeho projektu a do budoucna i z dalších podobných projektů v zahraničí (viz například stránky norské sítě pro ekologickou výchovu www.sustain.no). Zdá se nám chvílemi stále ještě neuvěřitelné, že oba přístupy vznikly zcela nezávisle na opačných polovinách zeměkoule. Snad i to ale dokládá, jak je myšlenka místně zakotveného učení silná.

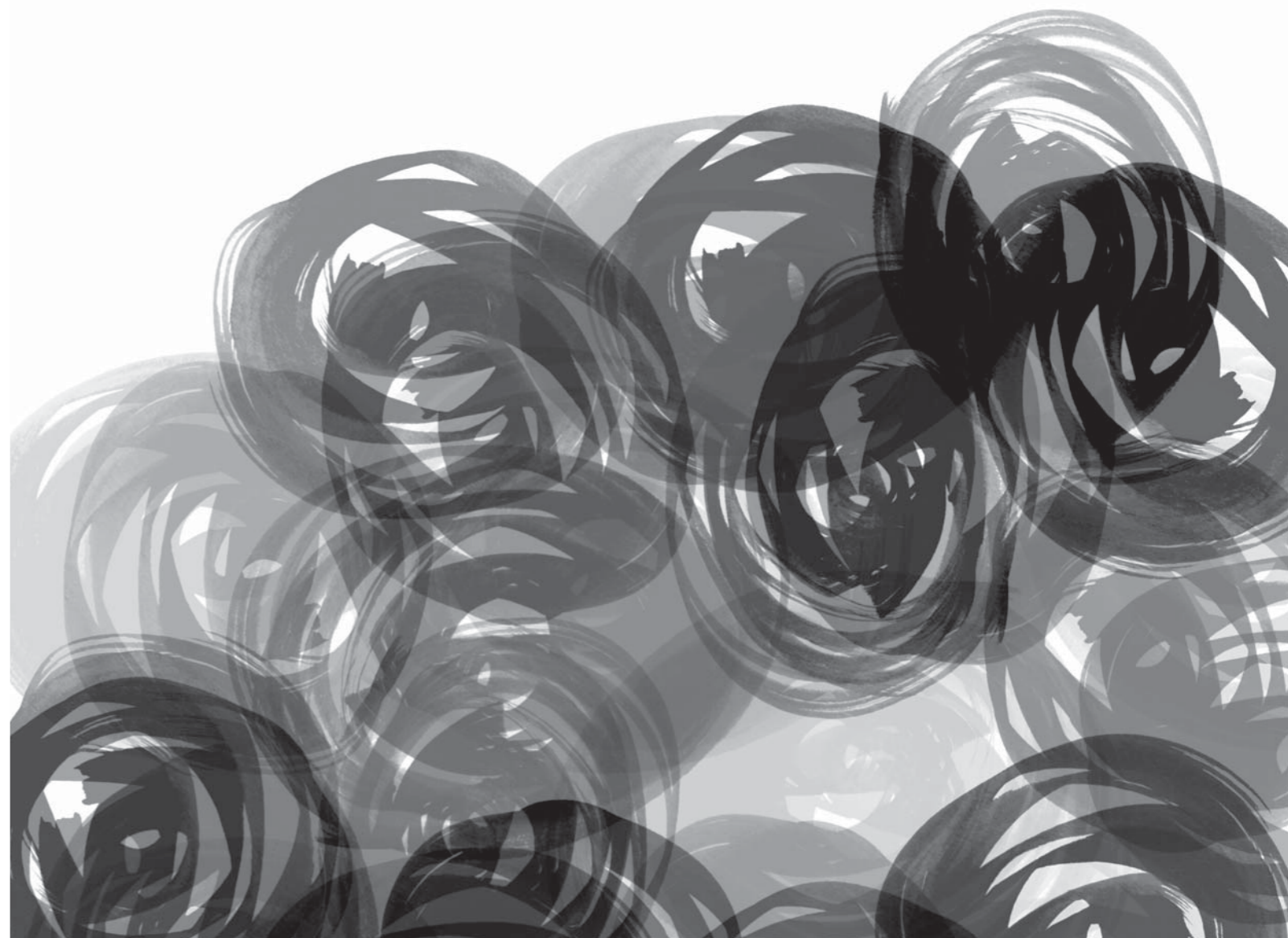

Jiří Kulich,
ředitel Střediska ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER

ÚVODEM

„Veřejné pozemky mají obrovský potenciál přispívat ke vzdělávání a kvalitě života v našich obcích. Dokážeme-li mladé lidi přimět k tomu, aby přemýšleli nejen o budoucnosti parků a lesů, ale také o budoucnosti místních obcí, stojíme na počátku celoživotního vzdělávání – a také rozvíjení zodpovědné správy a péče.“

– Nora Mitchell, the National Park Service Conservation Study Institute)

ZÁKLADY MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ

„Nevíš-li, odkud jsi, nevíš, kdo jsi.“

– Wallace Stegner

Správcí veřejných pozemků dnes zažívají rušné a náročné časy. Obce a zejména mladí lidé dnes více než kdy dříve potřebují to, co veřejné pozemky a další veřejná místa nabízejí. Veřejné pozemky jsou místy divů a zázraků, tajemství a bázně a díky tomu udržují při životě naše spojení s historií, přírodou a budoucností. Jsou místem, kde nacházejí útočiště naše přírodní a kulturní zdroje, místem ticha a krásy v tomto rušném světě. A co víc, nabízejí mladým lidem a všem občanům prostor, v němž se mohou zapojit do zodpovědné správy svých obcí. Tento velice přímočarý projev zapojování občanů, který zaměřuje energii a dovednosti žáků na ochranu místních přírodních a kulturních zdrojů, má dvojitý přínos: vytváří zajímavé a vhodné příležitosti pro výuku žáků a přináší konkrétní výsledky v péči o místní území.

Tato příručka má přispět k vzájemně výhodnému překlenutí bariér mezi školami, neziskovými organizacemi, podnikateli a obcemi s využitím metod místně zakotveného učení a zapojování občanů. Pokouší se poskytnout vám srozumitelné definice, historický kontext, nástroje a nejdůležitější návody, abyste mohli takové aktivity zahájit a pak dlouhodobě realizovat.

Příručka využívá případové studie, aby vám pomohly stát se součástí společenství lidí, kteří prakticky realizují místně zakotvené učení a zapojování občanů. Berte ji jako praktický návod, který nemá jen inspirovat a informovat, ale má své místo ve vašich aktovkách či batohách, když míříte do obcí, škol, historických spolků, komisí ochrany přírody a na veřejně přístupné pozemky, abyste uvedli do pohybu silná partnerství a programy. A konečně, smyslem této příručky je budovat kulturu aktivního učení a angažovanosti při trvalé ochraně nejrůznějších veřejných pozemků, lesů, památek, historických nalezišť a dalších míst, při péči o ně a radosti z nich.

Nahlížíme-li veřejné pozemky v kontextu obce jako místa navštěvovaná žáky a otevřená jejich projektům, při nichž uplatňují přístup zodpovědné správy a péče, dojde postupem času k tomu, že se stávají předmětem vlastnictví a lásky těch lidí, kteří je využívají a kteří jim rozumějí. Znalosti, láska, duch občanské angažovanosti a vlastnictví přispívají k úspěšné, dlouhodobé a zodpovědné správě těchto pozemků a péči o ně.

➔ KOMU JE PŘÍRUČKA URČENA

Tuto příručku jsme vytvořili pro dvě hlavní skupiny čtenářů:

1 Ty, kdo pečují o veřejné pozemky a prostory, jejich správce, kteří by chtěli vytvořit silný program místně zakotveného učení a zapojování občanů v partnerské spolupráci s místními školami a obcí. Termínem „veřejné pozemky“ označujeme jakoukoli půdu či místo, které jsou přístupné veřejnosti za účelem vzdělávání a rekreace, například národní parky, chráněné oblasti, lesy, louky, pastviny a obory, státní a městské parky, kulturní památky, přírodní rezervace, historická naleziště, veřejné zahrady, zoologické zahrady, muzea – podobný seznam by mohl pokračovat dál a v jednotlivých územích se liší. Metody místně zakotveného učení a zapojování občanů je však možno využívat nejen ve vztahu k „veřejným pozemkům“, ale k dění ve „veřejném prostoru“ v širším slova smyslu – ubec – je užitečná i pro ty, kdo pečují o nakládání s vodou, odpady, energií, dopravní dostupnost či kulturní dědictví v obci.

2 Učitele, neformální vzdělavatele, vůdčí osobnosti v obci a další občany, kteří by rádi vytvořili silný program místně zakotveného učení týkající se veřejných pozemků a prostor. Mezi ně mohou patřit školy, od mateřských po střední, vyšší odborné školy a univerzity, neziskové organizace zaměřené na péči o životní prostředí, komunitní rozvoj, historii a historické dědictví, umění, udržitelný rozvoj nebo mládež.

Zveme vás na výzkumnou výpravu do nové oblasti místně zakotveného učení a zapojování občanů. Tato příručka vám poskytne nástroje, s nimiž budete moci začít. Ať jste učitel nebo správce veřejných pozemků, doufáme, že tato příručka bude pro vás zdrojem inspirace, informací a vítanou pobídkou k tomu, abyste zahájili nebo zintenzivnili své aktivity v obci.

Jaké mohou být výstupy místně zakotveného učení a občanského zapojování žáků:

- ➔ **Žáci z prvního stupně základní školy** organizují informační kampaň a finanční sbírku mezi místními občany pro získání podpory a prostředků na úpravu zpuštěného prostranství v sousedství školy na park a relaxační plochu.
- ➔ **Žáci páté třídy** vytvářejí a publikují tištěného ilustrovaného průvodce po historii místní čtvrti. Součástí průvodce je mapa, výklad a fotografie všech budov.
- ➔ **Děti z mateřské školky** spolupracují s místním výtvarníkem na vytvoření omalovánky - živé abecedy o zvířatech, která žijí v místní přírodní rezervaci. Výtěžek z prodeje publikace je určen pro podporu ekologické výchovy.
- ➔ **Žáci šesté třídy** vytvářejí texty a fotografie, které jsou součástí oficiálních naučných tabulí v národním parku, pojednávajících o historii místní krajiny a příležitostech k rekreaci.
- ➔ **Žáci druhého stupně** obnovují studánku a cestu k ní z centra obce.
- ➔ **Žáci čtvrté třídy** společně se zaměstnanci místní ZOO vytvářejí, publikují a distribuují tištěného průvodce hrou „honba za pokladem“, která návštěvníky provede historií městského parku.
- ➔ **Žáci sedmé až deváté třídy** navrhnou a následně po zpracování projektantem i realizují úpravu prostranství před školou – doplnění stojanů na kola, pítka, zeleně a laviček.
- ➔ **Žáci osmé a deváté třídy** spolupracují na instalaci solárních zdrojů pro veřejné osvětlení v parku před školou, na prezentaci těchto zdrojů veřejnosti a na vzniku a provozu konzultačního střediska pro veřejnost k obnovitelným zdrojům energie
- ➔ **Žáci třetího ročníku gymnázia** spolupracují při psaní sloupku do týdeníku. Sloupek je zaměřen na pozoruhodné kulturní a přírodní lokality v obci a jeho součástí jsou také rozhovory, fotodokumentace a další studium původních zdrojů.

Co je to místně zakotvené učení?

➔ KOŘENY

Místně zakotvené učení a zapojování občanů se vyvinuly koncem minulého desetiletí na pomezí environmentální výchovy, ochrany životního prostředí a komunitního rozvoje. Jsou napájeny silnými kořeny, které se vytvořily za čtyřicet let existence environmentální výchovy. Místně zakotvené učení je možno chápat jako environmentální výchovu vázanou na místo a zdůrazňující rozšíření za hranice přírodního prostředí, do oblasti kulturních, sociálních a ekonomických podmínek místa. Přístup představovaný místně zakotveným učením usiluje o využití silného vztahu, který mají lidé ke své obci, s cílem dosáhnout ekologické a kulturní gramotnosti a současně naplnit řadu cílů v oblasti ochrany přírody a zodpovědné správy obce.

Zahrnutím příležitostí k účasti veřejnosti v místně zakotvených vzdělávacích programech se učení propojuje s akcí: žáci i občané se společně zapojují do života svých komunit. Takový přístup je založen na hodnotách a směřuje ke sbližování vzdělávacích cílů s místně relevantními cíli v oblasti sociální, ekonomické a ekologické. Přispívá k všeobecnému osvojení postojů, dovedností a činností nutných k zodpovědné správě obce a péči o ni, a dále k regeneraci, pozitivní proměně a obnově propojení mezi lidskými společenstvími a přírodními systémy.

Když se účastníci místně zakotveného učení

aktivně zapojí do studia a zodpovědného

řešení místních záležitostí, výsledkem je

silnější podpora ochrany životního prostředí

a vzdělávání, vyšší úroveň zapojení účastníků

a obnova povědomí o hodnotě genia loci.

➔ JAK OBNOVIT VZTAH MEZI MLADÝMI LIDMI A MÍSTNÍM PŘÍRODNÍM A KULTURNÍM DĚDICTVÍM

Jedním z nejnepokojivějších trendů, které se týkají budoucnosti ochrany přírody a zodpovědné správy obce, je rostoucí tendence mládeže vyhýbat se pobytu v přírodě. Mnohé zkušenosti ukazují prudký pokles množství času, který mladí lidé tráví v přírodě ať už rekreačně, pracovní nebo jen tak při vycházkách po blízkém okolí.

V naší mobilní a stále globálnější společnosti, umožňující přístup k masové kultuře jediným kliknutím myši, dochází také k tomu, že děti čím dál více ztrácejí kontakt s místní historií a kulturními tradicemi. S klesajícím počtem návštěv místních přírodních a historických památek stále více ztrácíme regionální identitu a tradiční řemesla, techniky a dovednosti vnímáme víc jako lhbivé a okouzlující než účelné a prakticky použitelné. Nutně potřebujeme obnovit

vztah k našemu dědictví a tradicím. Právě ony nás formují, dávají smysl naším životům a našim komunitám a stojí za to bojovat za jejich zachování.

Místně zakotvené učení vytváří protiváhu negativním trendům sociální fragmentace a ztráty kontaktu s přírodou, kulturou a obcí tím, že opětovně propojuje člověka se světem přírody a kultury, jehož je součástí. Místně zakotvené učení pomáhá znovu spojit děti s tajemstvími i realitou jejich rodiště a posouvá běžné občany k zodpovědnostem spojeným s občanským životem, se správou obce a péčí o ni. Místně zakotvené učení povzbuzuje osobní růst a změnu a přispívá tak k vytvoření představy o udržitelné obci a k jejímu skutečnému naplnění.

Místně zakotvené učení zdůrazňuje napojení ekologické výchovy na konkrétní místa, lidi a věci veřejné. Ukázalo se, že silná vazba a láska k domovu je důležitým předpokladem pro to, aby člověk aktivně přistoupil ke správě obce a péči o ni.

LOKÁLNÍ UČENÍ A ZAPOJENÍ VEŘEJNOSTI – PRACOVNÍ DEFINICE

Co když se vás někdo zeptá, co je to místně zakotvené učení a zapojování občanů a proč jste si vybrali tento kombinovaný přístup? Následující jednoduché pracovní definice by měly pomoci.

➔ MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

Místně zakotvené učení je takové pojetí vzdělávání, které využívá všech aspektů místního prostředí včetně místních kulturních, historických a sociopolitických souvislostí a přírodního i antropogenního (lidmi vytvořeného) prostředí jako „jednotícího (integrujícího) kontextu pro výuku“. Součástí nejpokročilejší formy místně zakotveného učení je jasný důraz na zapojování občanů a účast v projektech, které mají praktický význam pro místní školu a obec.

➔ ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ

Zapojování občanů je nejdůležitější součástí místně zakotveného učení. Staví na základech vytvořených místně zakotveným učení a prosazuje občanskou zodpovědnost a účast v individuálních i kolektivních akcích na podporu správy přírodních a kulturních zdrojů obce a při rozhodování o věcech veřejných. Občanské zapojování mládeže se většinou realizuje cestou účasti mladých lidí při identifikaci vhodných projektů.

➔ PRAKTICKÉ UČENÍ

Praktické učení je metoda, která žákům umožňuje učit se a zdokonalovat se cestou aktivního zapojení do promyšleně organizovaných praktických činností – služeb, které jsou vykonávány v rámci obce, naplňují potřeby obce a současně přispívají k dosažení vzdělávacích cílů žáků. Praktické učení je významnou složkou místně zakotveného učení, ale ne všechny programy zahrnující praktické učení jsou zakotveny v místní zkušenosti (ne všechny jsou tedy místně zakotveným učení).

Vztahy místně zakotveného učení, zapojování občanů a praktického učení

„Měli bychom začít porovnávat rizika

a přínosy opětovného propojení dětí a přírody

v národním měřítku. Jistě, prostředí vně našich

domovů může být nebezpečné. Ale rizika

jsou spojena i s výchovou dětí ve virtuálním

domácím vězení: je ohrožena jejich schopnost

nezávislého úsudku a vnímání hodnot místa,

kde žijí, jejich schopnost pocítit bázeň a úžas,

jejich smysl pro péči o Zemi – a nejnaléhavěji

jejich psychické a fyzické zdraví.“

– Richard Louv (2005)

➔ SOUVISEJÍCÍ PŘÍSTUPY

Přístupy související s místně zakotveným učení používají pedagogové již delší dobu. Místně zakotvené učení především úzce souvisí s environmentální výchovou a výchovou pro udržitelný rozvoj. V místně zakotveném učení se často využívá různých metod jako je např. projektové a problémové vyučování či zážitková pedagogika.

Ekologická /environmentální výchova, vzdělávání a osvěta (EVVO)

Od šedesátých let minulého století rozpracovávali pedagogové vzdělávací programy, které by pomohly lidem porozumět způsobu fungování přírodního a antropogenního prostředí a vzájemným vztahům mezi člověkem a tímto prostředím a uvědomit si, jak mohou lidé žít v zodpovědném vztahu s prostředím. Tato oblast výchovy a vzdělávání je dnes nejčastěji nazývána „ekologická“ či „environmentální“ výchova, vzdělávání a osvěta (dále EVVO). Místně zakotvené učení vzešlo z toho nejlepšího v EVVO a pojímá termín „prostředí“ široce, včetně kulturních, sociálních a ekonomických aspektů místa. Podle této metody je nejsnazší naučit se zodpovědné správě a péči o území v domácím prostředí.

Výchova k udržitelnosti/ výchova k udržitelnému rozvoji

Výchova k udržitelnosti neboli výchova k udržitelnému rozvoji je zejména v posledním desetiletí celosvětově se rozmáhající pojetí vzdělávání, které se snaží o posilování schopnosti lidí vzít na sebe zodpovědnost za vytvoření udržitelné budoucnosti, za ekologicky a sociálně odpovědný rozvoj. Vyrůstá z EVVO a úzce s ní souvisí.

Projektové vyučování a problémové vyučování

Při projektovém vyučování pracují žáci ve skupinách, autentickými způsoby zkoumají témata a vytvářejí prezentace, které jim umožní sdílet a využít to, co se naučili. Výsledkem pak je hlubší znalost tématu, zvýšená schopnost sebeřízení, vyšší motivace a lepší dovednosti v oblasti analýzy a řešení problémů. Žáci často provádějí hloubkové zkoumání problému způsobem, kterému se říká problémové vyučování. Místně zakotvené učení posouvá obě varianty o krok dále a zapojuje žáky do projektů přímo se vztahujících k jejich obci. Jak projektové, tak problémové vyučování se v místně zakotveném učení často využívají.

Komunitní učení

Komunitní učení je řada výukových a učebních strategií, které umožňují mládeži i dospělým věnovat se učení v jedinečném kontextu jejich obce. Tento široký rámec zahrnuje praktické učení, zážitkové vzdělávání, pracovní praxe – přechod mezi školou a zaměstnáním, učňovskou praxi, celoživotní vzdělávání a další metody. V tomto kontextu jsou součástí komunity školy, formální i neformální instituce sídlící v sousedství a celý svět, zprostředkovaný například internetem. V místně zakotveném učení se komunitní učení využívá zejména k rozvoji vazby člověka na místo, což zvyšuje občanskou zodpovědnost a zodpovědné správcovství a péči.

Zážitkové a zkušenostní učení (zážitková pedagogika)

Při zážitkovém a zkušenostním učení pedagogové žáky účelově zapojují do přímých zážitků a zkušeností a jejich soustředěné reflexe s cílem posílit znalosti, rozvinout dovednosti a vyjasnit hodnoty. Žáci sami objevují nové poznatky a testují své znalosti, místo aby četli či poslouchali o zkušenostech jiných lidí. Žáci také uvažují o svých zkušenostech a tak získávají nové dovednosti a učí se novým přístupům, teoriím a způsobům myšlení. Místně zakotvené učení je typem zážitkového a zkušenostního učení, které klade důraz na obec jako základnu pro získávání zkušeností.

Ekologická / environmentální gramotnost

Ekologická/environmentální gramotnost je cílem EVVO. Ekologicky/environmentálně gramotný člověk má takové znalosti procesů a otázek, které mu umožňují činit informovaná rozhodnutí o životním prostředí a podílet se na věcech veřejných. Místně zakotvené učení usiluje o rozvoj ekologické/environmentální gramotnosti, která je založena na dobrém porozumění vztahům mezi přírodními a kulturními systémy.

Hlas mladých

Mnohé metody rozvoje práce s mládeží a jejího vzdělávání, včetně praktického učení, považují systematické zapojování mladých lidí do identifikace, výběru, realizace

a hodnocení komunitních projektů za nepostradatelnou součást zdařilého programu. Příkladem takových přístupů jsou například žákovské a dětské parlamenty. Se zapojením mladých lidí roste pravděpodobnost, že projekty budou vyhovovat jejich zájmům a dovednostem a že nebudou zneužívat mladé lidi k tomu, aby se řešily problémy dospělých. Místně zakotvené učení usiluje o kultivaci názorů mladých lidí, které jsou nezbytnou součástí zdravé místní občanské společnosti.

TEORIE ZMĚNY V SOUVISLOSTI S MÍSTNĚ ZAKOTVENÝM UČENÍM A ZAPOJOVÁNÍM OBČANŮ

Při místně zakotveném učení se místní vůdčí osobnosti, učitelé, žáci a správci území stávají součástí dlouhodobých partnerství, která směřují výukové aktivity k lokalitám v obci, k místním zdrojům a podmínkám, a tak se posilují vědomosti žáků a jejich vazba k místním přírodním a kulturním zdrojům a k veřejným pozemkům. S rostoucími znalostmi a dovednostmi žáků dochází k tomu, že dávají svou energii a nadání k dispozici pro řešení klíčových ekologických a sociálních témat a jejich učení je tak spojeno s reálným životem. Účast v podobných programech žáky trvale ovlivňuje, vede je k dobrovolnictví a zodpovědné péči o obec a učí je prakticky řešit místní problémy.

Místně zakotvené učení lze využít kdekoli, protože propojuje proces učení se specifickými vlastnostmi lidí a míst a s místními možnostmi a problémy. Uvádí do pohybu proces sociální změny, protože vede studenty k blízkému kontaktu s místním dědictvím, kulturou, krajinou a pestrým světem komunitních možností a zkušeností, kde může jejich činnost mít největší vliv. Jak žáci dospívají, jejich znalosti a angažovanost na místní úrovni se stávají odrazovým můstkem pro studium regionálních, národních i globálních témat. Díky svému zakotvení v obci, místních tématech a hodnotách je místně zakotvené učení přirozeně vhodné pro různé lidi a situace.

„Skutečný závazek vůči životnímu prostředí vychází z osobních zkušeností, získaných v průběhu času na reálných místech v malém, snadno zvladatelném měřítku.“

– David Sobel (2004)

LOKÁLNÍ UČENÍ A ZAPOJENÍ VEŘEJNOSTI: TEORIE ZMĚNY

Místně zakotvené učení a zapojování občanů: teorie změny

CÍLE MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ

„Během posledního desetiletí posunovali pedagogové od Nové Anglie po Aljašku osnovy od všeobecných textů ke specifickým svým vlastním obcím a regionům. Současně přijali za své takové vzdělávací postupy, které intenzivně čerpají jak z iniciativy a zodpovědnosti žáků, tak ze schopností a odborných znalostí dospělých z mimoškolního prostředí. Výsledkem je větší zapojení žáků, vyšší ocenění a podpora veřejného vzdělávání, učitelé a ředitelé škol plní nadšení a energie a obnovené povědomí o hodnotách místa.“

– Greg Smith (2001)

Pedagogové zjišťují, že jsou-li jejich vzdělávací programy fyzicky i tématicky zakotveny v obci, je to velmi účinná strategie, která jim umožní dosáhnout těch nejdůležitějších cílů. Díky místně zakotvenému učení a zapojování občanů se daří „zabít tři mouchy jednou ranou“, protože se zaměřují na tyto komplexní cíle:

- ekologická integrita – s využitím metody místně zakotveného učení žáci prakticky přispívají k řešení místních ekologických problémů a ochraně kvality životního prostředí
- sociální a ekonomická životaschopnost obce – místně zakotvené učení pevně spojuje místní sociálně a ekologicky orientované organizace a jejich klienty ve školách a komunitě a tím přispívá ke zlepšení kvality života a ekonomické vitality
- úspěchy žáků – žáci se stávají zodpovědnými správci místního prostředí a obce a roste jejich angažovanost, zlepšují se studijní výsledky a vědomí osobních kompetencí

PŘÍNOSY

Místně zakotvené učení využívá výhody dobře známého prostředí, v němž se cítíme doma a v němž je výuka provázána s reálnými, hmatatelnými záležitostmi, místy a lidmi a je otevřená různým stylům učení.

Myšlenka propojení škol, obcí a veřejných pozemků a prostor prostřednictvím místně zakotveného učení nabývá na významu a jsou pro to dobré důvody. Komplexní hodnocení efektivity a výsledků metod místně zakotveného učení provedené na cca 100 školách v Nové Anglii Společností pro hodnocení místně zakotveného učení ukázalo, že místně zakotvené učení:

- posiluje vazbu žáků k místu
- vytváří živá a činorodá partnerství mezi školami a obcemi
- zlepšuje studijní výsledky žáků a
- posiluje environmentální, sociální a ekonomickou vitalitu

Místně zakotvené učení pomáhá žákům, aby se naučili pečovat o svět na základě poznání místa, kde žijí, a působením na vlastním území, ve svých obcích.

Přínosy pro správce a pečovatele o veřejný prostor

Výuka realizovaná ve veřejném prostoru a ve spolupráci s místními komunitami a školami je pro správce a pečovatele o tyto prostory výbornou možností, jak dosáhnout kvalitního zapojování občanů a současně směřovat k dosažení cílů v oblasti péče o veřejné prostory všech velikostí a druhů – velkými plochami lesů, sadů či luk počínaje a prostranstvím u školy či místem na třídění odpadů konče. Tyto prostory jsou stále více otevřenými systémy, které jsou spojeny s místními komunitami a jsou na nich závislé.

Protože je místně zakotvené učení a zapojování občanů silně zaměřeno na výuku a praktickou realizaci programů v terénu, může mít pro správce veřejných pozemků a prostor velký význam. Rozsah zapojení konkrétních lidí do péče o konkrétní místa cestou místně zakotveného učení je omezen pouze kreativitou a představivostí žáků, učitelů a správců těchto pozemků a prostor. Sledování a praktickou ochranu složek životního prostředí, odstraňování nepůvodních druhů, interpretaci místního dědictví, obnovování, údržbu a vytváření nových cest, odpočinkových míst, zlepšení nakládání s odpady, vodou či energiemi – skoro všechno je možné časem uskutečnit s využitím praktického učení a partnerství mezi školou, obcí, neziskovými organizacemi a správci veřejných pozemků. Místně zakotvené učení umožňuje dělat to, co je třeba, a současně se učit a v celém tomto procesu propojovat lidi s konkrétními místy.

Programy místně zakotveného učení pomáhají prolomit bariéry mezi ochranou životního prostředí a lidmi. Iniciativa, která začíná ve škole, vstupuje do obce, probouzí zájem o ochranu životního prostředí a péči o něj a získává větší podporu v místě realizace projektu. Díky místně za-

kotvenému učení a zapojování občanů se realizují konkrétní projekty na veřejných pozemcích a k jejich prospěchu, ale nejdůležitějším výsledkem z dlouhodobého hlediska je celoživotní ekologická gramotnost žáků i zapojených občanů a pocit odpovědnosti za veřejné pozemky v obci.

„Pro správce veřejných pozemků tkví hodnota

místně zakotveného učení v zručním

uplatnění společných strategií dlouhodobé

ochrany krajiny a přírodních zdrojů.

Nepracujeme-li se školami, postrádáme jeden

nástroj, bez něhož není naše sada kompletní.“

— Rolf Diamant, ředitel,

Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park

Přínosy pro žáky a učitele

Je doloženo, že zapojení a zaujetí žáků roste, pokud školy smysluplně propojují výuku s místním kontextem cestou partnerství s těmi, kdo pečují o místní veřejné pozemky a prostory. Pedagogové se také shodují, že podaří-li se žáky nadchnout a vtáhnout je do tématu, dosahují pak lepších studijních výsledků. Místně zakotvené učení a občanské zapojování mohou tedy žákům dopomoci k tomu, aby se lépe učili. Ale při dnešním komplexním pojetí vzdělávacího systému nejsou studijní výsledky samy o sobě dostatečným odůvodněním dlouhodobé investice, kterou místně zakotvené učení vyžaduje. Studijní výsledky, posuzované podle standardizovaných testů, jsou pouze jedním z několika měřítek, které jsou potřebné k porozumění výsledkům, dopadům, vlivu a významu místně zakotveného učení pro studenty. Místně zakotvené učení v plném rozsahu umožňuje využití všech příležitostí, které pro výuku mohou nabídnout krajina a obec. Místně zakotvené učení se snaží zahrnout co nejvíce ze současné „dobré praxe“ ve vzdělávání, jako jsou rozvíjení vícenásobné inteligence, mozkově kompatibilní učení, skupinové učení, diferencovaná výuka.

Dalšími doloženými přínosy pro školy jsou povzbuzení učitelů, lepší propojení s obcí a proměna školní kultury. Učitelé zapojení do místně zakotveného učení uvádějí, že pociťují více uspokojení z práce a jejich spojení s kolegy a obcí se výrazně rozšiřuje. Obojí pomáhá řešit obtížný společenský problém, kterým je udržení kvalifikovaných učitelů. Žáci se účastní konkrétní komunitní práce a v důsledku toho se školy stávají pro obec důležitějšími. To pomáhá zvyšovat veřejnou podporu školám, včetně jejich rozpočtů, a přitahovat další zdroje v obci, například lidi, kteří pečují o veřejné pozemky. V průběhu času se ukáza-

lo, že místně zakotvené učení a občanské zapojování mají schopnost utvářet školní kulturu a identitu a stát se jejich pevnou součástí.

Přínosy pro obce

Vývoj hlubokých a mnohostranných partnerství ve vzdělávacích programech má také za následek růst sociálního kapitálu, té neviditelné sítě důvěry a vzájemnosti, která přispívá k vitalitě obce. Jak se partnerství vyvíjejí, různé skupiny lidí začínají chápat hodnotu názorů svých partnerů a těší se z přínosu jejich dovedností při realizaci společně vytvořených projektů. V tomto prostředí spolupráce jsou žáci vnímáni jako přínos pro obec a jejich energie, nadšení a svěží názory jsou vítány. Kvalita životního prostředí v místě se zlepšuje díky realizaci projektů v ochraně přírody, které podobně jako sociální a kulturní zdroje vytvářejí kontext pro praktické uplatňování místně zakotveného učení. Jak píše známý pedagog Jack Chain (2001): *„Místně zakotvené učení umožňuje žákům uvědomit si, že učení je důležité pro jejich svět a že mohou být hrdí na svůj domov, propojovat se s ostatním světem a vyvíjet se v starostlivé a aktivní občany.“*

Ti, kdo úspěšně uplatňují místně zakotvené učení, rozvíjejí své dovednosti v oblasti facilitace, týmové práce, komunikace a vytváření partnerství, aby budovali potřebný sociální kapitál, jehož součástí jsou žáci, školy a dlouhodobá skutečná práce při budování zdravých, udržitelných obcí. Pomáhají žákům rozvíjet takové postoje, znalosti a dovednosti, které potřebují pro zachování přírodní a kulturní integrity místa, kde žijí. Programy místně zakotveného učení připravují žáky na aktivní zapojení do demokratické společnosti.

„Všichni lidé v obci se mohou zapojit do

vzdělávání dětí. Je to jedinečná záležitost.

Znamená to odklon od běžného stavu, kdy

mnoho lidí posílá děcka do školy a spoléhá

na místní pedagogy. Budeme-li všichni

cítit, že se podílíme na výuce, povede

to k mnohem vyšší podpoře vzdělávání

v místních školách - pokud všichni pocítíme

nějaký stupeň spoluúčasti.“

— Haven Neal, obecní lesník,

Gorham, New Hampshire

PERSPEKTIVNÍ POSTUPY

K úspěchu programů místně zakotveného učení přispívá, podaří-li se dosáhnout následujících přístupů (ne každý program je však musí zahrnovat všechny):

→ vycházející z místní situace: využívá místních přírodních a společenských systémů a témat jako kontextu pro mezioborovou výuku, včetně toho, že ty části výuky, pro které je to vhodné, se odehrávají mimo třídu, v terénu, na školním dvoře, v obci a jejím okolí

→ multigenerační a multikulturní: propojuje žáky s obcí a podporuje rozvoj pozitivního vnímání různorodosti a jedinečnosti různých míst a názorů jiných lidí

→ založené na partnerstvích: podporované širokou škálou místních veřejných i soukromých organizací, které vytvářejí dlouhodobá, vzájemně prospěšná partnerství

→ projektové a badatelsky orientované: programy poskytují žákům příležitosti k uplatnění kritického myšlení při provádění rozsáhlých empirických průzkumů a při práci na řešení skutečných priorit obce cestou zkoumání vztahů mezi přírodními a sociálními systémy a jejich složkami

→ relevantní: programy se zabývají specifickými prioritami, které si obec vytyčila a tak přispívají k vitalitě obce, ke kvalitě životního prostředí a podporují

také roli obce při péči o kvalitu životního prostředí v globálním měřítku a sociální spravedlnost

→ oceňované těmi, kdo plánují a realizují rozvoj obce a školy: program místně zakotveného učení je uznáván vedením škol a komunitními partnery jako nedílná součást naplňování dalších institucionálních cílů

→ zaměřené na žáky: zkušenosti z výuky jsou šity na míru místním účastníkům a individuálnímu stylu učení jednotlivých žáků. Vznikají za účasti žáků a zohledňují také témata, která jsou pro ně osobně zajímavá a důležitá.

→ mezioborové: výuka zahrnuje obsah a dovednosti z více předmětů

→ založené na spolupráci: učitelé se dělí o svou práci s kolegy, úředníky, žáky a místními občany. Všichni mají své aktivní role a povinnosti.

→ reflektující: součástí programu je vyhrazený čas pro žáky a vzdělávací tým (učitelé, úředníci, komunitní partneři), aby využili techniky vícenásobné reflexe a hodnocení před zahájením programu, v jeho průběhu i na závěr. Cílem je vstřebat znalosti a provéřit, do jaké míry zážitkové vzdělávání vyhovělo cílům vytyčeným školou a obcí a cílům v oblasti životního prostředí.

ČASTO Kladené otázky

Otázka → ***Jak mám přesvědčit ředitele školy, že místně zakotvené učení a občanské zapojování stojí za pokus?***

Odpověď → Hodnocení provedená v USA ukázala, že výsledkem programu místně zakotveného učení je vyšší angažovanost žáků, vyšší udržitelnost učitelů (učitelé méně často odcházejí za prací mimo školství), lepší studijní výsledky žáků a vyšší podpora obce škole. Výsledky americké studie lze nalézt na www.peecworks.org/PEEC/PEEC_Reports/SO1248363?Close=-1.

Otázka → ***Jak mám přesvědčit ty, kdo pečují o veřejný prostor, že místně zakotvené učení a zapojování občanů přispívá k lepší péči o tento prostor?***

Odpověď → Analyzujte poslání vaší organizace a vaše plánované cíle v oblasti spolupráce s obcí, práce s veřejností, zapojení místních lidí, inventarizace a monitoringu kulturních a přírodních zdrojů, péče o zdroje apod. Tvůrcím

způsobem považujte o tom, jak by vám žáci mohli pomoci dosáhnout těchto cílů a současně by tím získali vhodné příležitosti pro učení. Při prezentaci těchto námětů tomu, kdo pečuje o veřejné prostory, začněte tím, co je z jeho pohledu nejdůležitější. Podpořte svůj návrh úspěšnými příklady z této příručky nebo z webových stránek.

Otázka → ***Jak si mám poradit s obavami učitelů, že je těžké zapracovat místně zakotvené učení do rozvrhu výuky, když sama příprava žáků na to, aby zvládli běžné učivo a připravili se na zkoušky, je tak náročná?***

Odpověď → Studie prokázaly, že místně zakotvené učení samozřejmě nikomu neublíží a že má potenciál zlepšovat studijní výsledky. Místně zakotvené učení nemůže mít dobré výsledky, pokud se pouze přidá navíc k již tak plnému rozvrhu. Funguje lépe tehdy, když jej vnímáte jako efektivnější strategii vedoucí k dosažení stávajících vzdělávacích cílů. Je bez diskuse, že studijní výsledky žáků jsou důležité a na školách leží zodpovědnost za výkony žáků při zkouškách. Metoda místně zakotveného učení a občanského zapojování nejenže přispívá k dobré přípravě na

středoškolské a vysokoškolské studium, ale navíc vštěpuje smysl pro zodpovědnou správu obce a péči o ni a přináší další prospěch pro obec.

Otázka → **Kolik místně zakotvené učení stojí a kdo to zaplatí?**

Odpověď → Místně zakotvené učení nemusí stát víc než běžný způsob výuky. Externí vyučující pro práci v terénu lze získat cestou vzájemně výhodných komunitních partnerství. Zdrojem peněz na nákup speciálního materiálu nebo na cestovní náklady mohou být granty obcí, krajů, ministerstev, nadací nebo dary od místních firem. Dárce často přitahuje velký rozsah cílů, kterými se místně zakotvené učení zabývá, vytvářením dovedností potřebných pro život v demokratické společnosti počínaje a ochranou veřejně přístupných pozemků konče.

Otázka → **Jak učitelé dokáží ukázat žáky, jsou-li mimo třídu?**

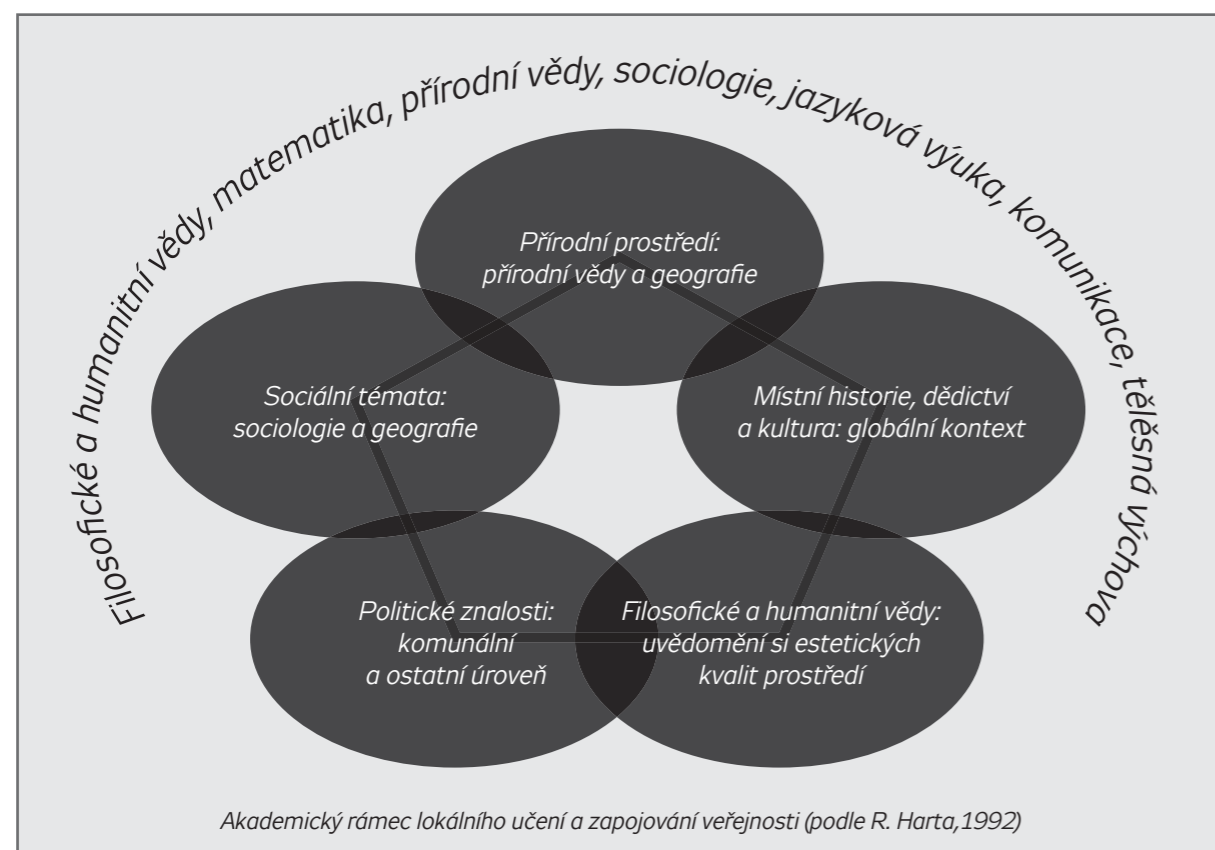
Odpověď → Učitelé, kteří často využívají obec jako učebnu, zjistili, že nejlepší je stanovit jasná pravidla a hranice, stejně jako to dělají ve třídě. Jak si žáci zvykají na práci v terénu, dochází jim, že zkušenosti získávané mimo třídu jsou nedílnou součástí výuky a nikoli příležitostí pro oddech, a podle toho se chovají. Také spolupracující organizace by měly od učitelů zjistit, zda existují nějaká pravidla, která by měly znát a vymáhat jejich dodržování.

Otázka → **Je to tak, že metodou místně zakotveného učení se žáci učí jen o tomto malém městě? Žijeme přece v globální společnosti!**

Odpověď → Školní osnovy by se měly rozšiřovat v souladu s tím, jak se otevírá svět dítěte. S rozvojem poznávacích a emočních dovedností se přirozeně rozšiřuje zájem dítěte o svět. Žáci mateřských škol se pochopitelně zajímají o to, co je bezprostředně obklopuje, žáci 5. ročníku jsou schopni uvažovat na úrovni států nebo bioregionů, studenti středních škol na globální úrovni. Na každé z těchto úrovní však žáci budují své poznání obsáhlejších témat na pevném základě důkladného a osobního pochopení toho, jak věci fungují v jejich obci.

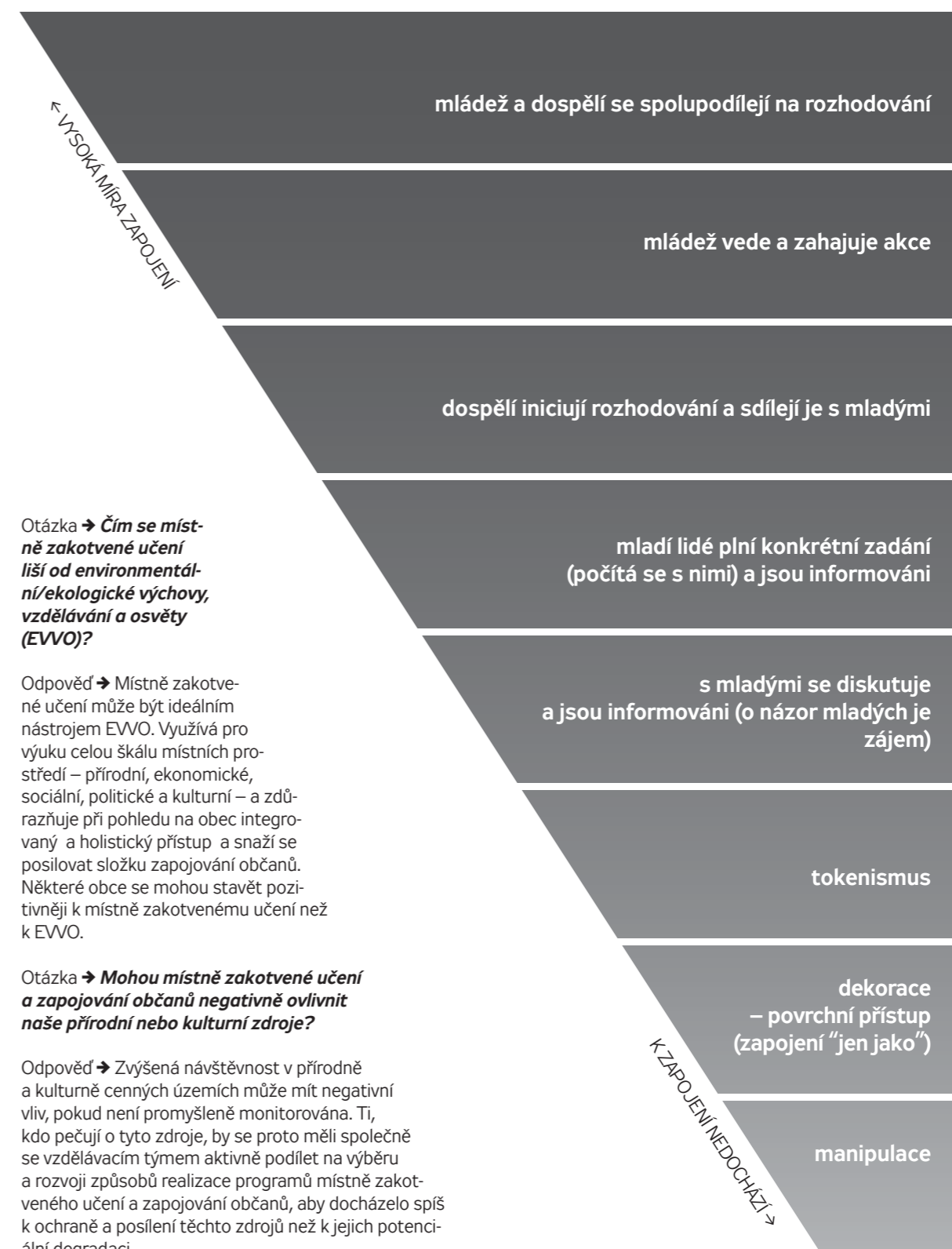
Otázka → **Jak mám oslovit školu či organizaci s nabídkou, aby se staly partnery?**

Odpověď → Nejlepší cestou, jak začít s budováním komunitního partnerství, je podle našeho názoru pečlivé prostudování poslání, cílů a vnitřní kultury vašich budoucích partnerů. To vám pomůže přijít s návrhem projektu, který je přínosem pro ně stejně jako pro vás. Požádejte o osobní schůzku k debatě o možnosti partnerství. Zdůrazněte ta hlediska projektu, která jsou v souladu s cíli jejich organizace, a pozorně naslouchejte jejich otázkám a obavám. Když už jste o myšlence partnerství s nimi začali diskutovat, klíčem k úspěchu je trvalá otevřená komunikace.

ŠKÁLA ZAPOJENÍ MLÁDEŽE

Škála zapojení mládeže: čím výše na škále učitelé a správci veřejných pozemků pracují, tím více se mládež naučí a k tím větší pozitivní změně v obci dochází. (podle R. Harta, 1992)

Otázka → **Čím se místně zakotvené učení liší od environmentální/ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty (EVVO)?**

Odpověď → Místně zakotvené učení může být ideálním nástrojem EVVO. Využívá pro výuku celou škálu místních prostředí – přírodní, ekonomické, sociální, politické a kulturní – a zdůrazňuje při pohledu na obec integrovaný a holistický přístup a snaží se posilovat složku zapojování občanů. Některé obce se mohou stavět pozitivněji k místně zakotvenému učení než k EVVO.

Otázka → **Mohou místně zakotvené učení a zapojování občanů negativně ovlivnit naše přírodní nebo kulturní zdroje?**

Odpověď → Zvýšená návštěvnost v přírodně a kulturně cenných územích může mít negativní vliv, pokud není promyšleně monitorována. Ti, kdo pečují o tyto zdroje, by se proto měli společně se vzdělávacím týmem aktivně podílet na výběru a rozvoji způsobů realizace programů místně zakotveného učení a zapojování občanů, aby docházelo spíše k ochraně a posílení těchto zdrojů než k jejich potenciální degradaci.

ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ A MÍSTĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

Kořínky se konečně dostávají k vodě! Dejte mi své žáky, kteří touží po svobodě! Přeneste vzdělávání zpět do obcí, do sousedství! Propojte žáky s dospělými rádci a znalci, komisemi na ochranu přírody a místními podnikateli. Dostaňte studenty a učitele do obce, do lesů, do ulic – blíž ke kráse i k tvrdé realitě. A naopak - dovedte zaměstnance obcí, starosty, lektory ekologické výchovy na školní dvůr a do učeben. To jsou místa, kam všichni patříme.“

– David Sobel, 2004

Už jsme si řekli, že místně zakotvené učení bez silného a trvalého prvku zapojování občanů nelze považovat za udržitelný program. Tato stručná kapitola dále zkoumá vztah mezi místně zakotveným učením, zapojováním občanů a dlouhodobou úspěšností programu.

Ukazuje se, že vzdělávací programy, fyzicky i tematicky hluboce zakotvené v místní komunitě, jsou efektivní strategií, která posiluje veřejnou diskusi a další formy zapojování občanů v oblasti využití pozemků a udržitelnosti. Smyčka tohoto komunitního dialogu se pak často vrací zpět ke škole a posouvá ji do významné pozice v životě obce. Do mnoha programů místně zakotveného učení jsou příležitosti pro zapojení všech členů komunity zakomponovány od samého počátku a považovány za základ úspěchu.

➔ ROZVOJ DOVEDNOSTÍ V OBLASTI OBČANSKÉHO ZAPOJOVÁNÍ

Metody místně zakotveného učení, jejichž součástí jsou příležitosti pro rozsáhlé občanské zapojování, vytvářejí konkrétní občanské dovednosti, například schopnost analyzovat a sdělovat informace potřebné k tvůrčímu řešení problémů a schopnost vyvolávat a řídit efektivní diskusi. Programy místně zakotveného učení často zdůrazňují učení efektivnímu naslouchání (naslouchání odlišným názorům), schopnost kritického myšlení, vytváření konsensu a skupinové stanovování cílů a řešení problémů. V průběhu učení se pak veřejné pozemky a obec stávají efektivním učebním prostorem pro výuku dovedností potřebných pro život v demokratické společnosti.

Občanské zapojování je pro žáky prospěšné v mnoha dalších ohledech. Velmi pozitivní je zapojení žáků do samotné fáze vytváření vzdělávacího programu, kdy si mohou sami vybrat a rozvrhnout činnost, které se chtějí v rámci obce věnovat. Mají-li pocit, že jejich hlas je slyšen a má svou hodnotu, roste jejich pocit vlastnictví, nadšení a motivace. Pokud žáci dobře rozumějí tomu, co se učí a co dělají, vede je to k lepší a intenzivnější práci ve třídách i pro obec.

Některé metody občanského zapojování nabízejí občanům nové způsoby, jak se podílet na správě a péči o veřejné pozemky a jak se zapojit do života školy a žáků. Odstranění bariér mezi školou, obcí a veřejnými pozemky vede k budování sociálního kapitálu a posilování životaschopnosti obce a posiluje občanskou společnost jako celek.

Motivace lidí podílet se na obecních záležitostech – aktivně chránit své komunity, přírodní prostředí a kulturu, které jsou součástí kvality života - vyrůstá přímo ze silného

vnímání místa a hlubokého zájmu pro krajinu a lidi, kteří vytvářejí domov. Lidé se s největší chutí účastní toho, co sami pomáhali vytvářet, o čem jsou dobře informováni a co je důležité pro jejich život. Zapojování občanů se pak může rozvinout tak, že přestává být jen řadou akcí a programů, ale stává se také pocitem sounáležitosti. Občané investují do místních a regionálních společenství, do nichž patří, mají pocit spoluvlastnictví a o tato společenství zodpovědně pečují.

Zapojení více místních aktérů do plánování programu

Zapojování občanů může nabývat různých forem, ale podle naší zkušenosti jsou nejstabilnější a nejlépe udržitelné ty programy, které přizývají zástupce místních zájmových skupin, včetně učitelů a žáků, k vytváření programu od samého počátku. Nejen že se tak správcům a pečovatelům o veřejné prostory a pozemky a pedagogům daří zvyšovat angažovanost místních aktérů, ale roste také pravděpodobnost, že výsledný vzdělávací program bude efektivnější a bude lépe odpovídat skutečným potřebám obce.

Zapojování občanů se v zásadě týká budování vztahu mezi nejrůznějšími místními aktéry. Pokud je závazek směrem k zapojování občanů silný a efektivní, pak může místně zakotvené učení podpořit rozsáhlé investice do zodpovědné správy místních a národních zdrojů a péči o ně.

➔ STRATEGIE ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ

Dále uvádíme přehled strategií, které mohou správcům veřejných pozemků a pečovatelům o veřejný prostor stejně jako učitelům pomoci zajistit efektivní zapojování občanů v jejich programech. Tyto strategie jsou výsledkem řady setkání těch, kdo pečují o veřejné prostory a pozemky a jejich komunitních partnerů.

1 Učte se o své obci

- ➔ Pěstujte důvěrnou znalost své obce: krajiny, jejíž je součástí, historie, škol, občanských organizací
- ➔ Jděte za lidmi – nečekejte, až oni přijdou za vámi
- ➔ Čtěte místní publikace, například noviny a oběžníky
- ➔ Naučte svůj tým dobře naslouchat a klást otázky. Zkoušejte tyto dovednosti na pracovišti.

2 Rozvíjejte opravdové vztahy v obci

- ➔ Poznejte místní lidi z jejich lidské stránky
- ➔ Navštivte kanceláře místních aktérů a pozvěte je do své
- ➔ Pravidelně podávejte smysluplné informace o své práci například formou blogu, e-mailu nebo informačního bulletinu
- ➔ Zapojte se do místního dění: staňte se členem místního výboru, buďte aktivním členem místních organizací
- ➔ Využijte svého vlivu a buďte užitečný i tehdy, když z toho nemáte žádný prospěch

➔ Za pomoci dobrovolníků a klíčových členů komunity uspořádejte pořádnou slavnost nebo večírek (s propagací, jídlem, programem pro děti a oslavou)

3 Neustále vyhledávejte místně příslušná témata a začleňujte je do svého programu

- ➔ Poukazujte na souvislosti mezi historií a současnými zájmy a potřebami
- ➔ Učte své kolegy jednat s občany o citlivých tématech
- ➔ Vytvářejte různé příležitosti pro zapojování lidí
- ➔ Neoddělujte cíle v oblasti ochrany životního prostředí od cílů v sociální oblasti. Hledejte a ukazujte vzájemné vazby mezi širokou škálou místních témat jako jsou zdraví, dostupnost bydlení, způsob využívání půdy, veřejný přístup k rekreačním lokalitám, kvalitní mimoškolní péče o děti, využívání a případně zneužívání majetku, doprava a veřejná bezpečnost.

4 Buďte v intenzivním kontaktu s místními aktéry

- ➔ Zapojte různé místní aktéry do tvorby, realizace i hodnocení programu.
- ➔ Vezměte do úvahy a zahrňte do programu všechny možné názory pocházející od různých zájmových skupin v obci a z různých částí obce, ať jsou to bezprostřední účastníci nebo lidé, jejichž vazba k programu není tak zřejmá.
- ➔ Povzbudte ty, kdo se necítí být dostatečně kompetentní nebo nemají zájem a poskytněte jim potřebný prostor. Jasně ukažte, jak cenný je pro vás hlas veřejnosti.
- ➔ Povzbuzujte místní komunitu, aby uspořádala veřejné setkání a diskusi o budoucím rozvoji obce a začleňte ji do programu místně zakotveného učení.

5 Budujte efektivní partnerství

- ➔ Sdělte si navzájem posláním svých organizací.
- ➔ Ve společné diskusi si ujasněte smysl, cíl a vizi vaší spolupráce.
- ➔ Začněte realizaci malého, konkrétního projektu, abyste se naučili efektivně spolupracovat, než půjde do tuhého.
- ➔ Něčeho se vzdejte.
- ➔ Podělte se o zásluhy.
- ➔ Přijměte rady vašich partnerů.
- ➔ Spoléhejte se na jejich silné stránky – nedělejte všechno sami.

6 Poznejte hranice možného

- ➔ Zjistěte, jaký prostor v rámci dohodnutých pravidel máte k dispozici, a naučte se jej využívat.

7 Nespěchejte, věnujte programu potřebný čas

- ➔ Uvědomte si, že tento proces bude po čase nutné zopakovat, protože lidi i věci se mění. Počítejte s tím.
- ➔ První pokusy o občanské zapojování zkuste realizovat interně, abyste odstranili případné zádrhele a měli ve věcech jasno dřív, než se budete o totéž snažit veřejně, v obci.

- Dokumentujte úspěchy i neúspěchy, sdílejte toto poznání a poučte se z něj. Vezměte si ponaučení i z dřívějších aktivit.

Tvorba vize komunity

Dojde-li k tomu, že celá obec společně vypracuje vizi, jejíž součástí je i seznam nejdůležitějších projektů nebo akčních kroků, ukáže se, že veřejné pozemky a prostory jsou zdrojem pro celou obec a ta by je měla spravovat a pečovat o ně. Zapojí-li se žáci, učitelé a zaměstnanci školy do procesu tvorby vize komunity, jsou pak vnímáni jako účastníci, potenciální pracovní síla a vůdčí osobnosti. Společný cíl naplňuje vizi obce: zdraví a blaho obce, jejích zdrojů a každého jejího obyvatele.

JAK ZAČÍT: ZAHÁJENÍ MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ A ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ VE VAŠÍ OBCI

Nástin jednotlivých kroků v kapitolách 3 – 6 vás provede procesem rozvoje místně zakotveného učení a zapojování občanů ve vaší obci

➤ CÍLE MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ A ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ Z POHLEDU ORGANIZACE

Ať už jste škola, komunitní organizace nebo organizace zabývající se péčí o veřejný prostor, místně zakotvené učení musí vždy odpovídat vašim cílům a zaměření, jinak program nepřežije. Činnosti v rámci místně zakotveného učení mohou podporovat dosažení široké škály cílů, které vaše organizace má, cíli v oblasti vzdělávání počínaje a prací s veřejností a řízením zdrojů konče. Chcete-li mít ale jistotu, že místně zakotvené učení je plně v souladu s tím, o čem usiluje vaše organizace, vaše zaměření a cíle musí být srozumitelně popsán a jasně nejen pro vás, ale také pro vaše partnery a místní aktéry. Program místně zakotveného učení nemůže být jen dalším břemenem pro již tak přetížený pracovní tým; měl by být nedílnou součástí cesty k dosažení stávajících cílů.

Pracovní listy v příloze B vás provedou procesem hodnocení cílů vaší organizace a vytipováním konkrétních příležitostí pro výhodné uplatnění místně zakotveného učení a zapojování občanů v oblasti

- řízení zdrojů
- mezilidských vztahů
- finanční stability
- administrativy a personalistiky

➤ JSOU ŠKOLA A OBC PŘIPRAVENY?

Správné posouzení připravenosti škol či komunit, s nimiž se chystáte vstoupit do partnerství, je klíčovým aspektem při zpracování nového pojetí programu. Správci a pečovatelé o veřejné pozemky a prostory, kteří spolu se školami zpracovávali programy pro výuku, zjistili, že největšího efektu dosahují tehdy, pracují-li se školami, které

- už mají zkušenost s výukou typu místně zakotveného učení a vědomě rozšiřují okruh své působnosti na krajinu a společnost, které je obklopují

- disponují metodami a programy, které povzbuzují žáky k zapojení do života obce například cestou praktických projektů, praxí nebo školení probíhajících mimo prostory školy
- působí v nich aspoň malá skupinka učitelů, kteří mají chuť a jsou připraveni pustit se do místně zakotveného učení
- umožňují učitelům přístup k dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků
- vedení školy silně podporuje místně zakotvené učení a občanské zapojování

Vzhledem k omezeným zdrojům a s vědomím, že cílem je vytvořit udržitelný program místně zakotveného učení a zapojování občanů, je nevhodnější začít pracovat s takovými školami, které jsou nejbližší „bodou zlomu“. Spíše než pracovat se školami, které jsou schopny realizovat místně zakotvené učení a zapojování občanů vlastními silami nebo se školami, které čelí tak velkým potížím, že vyžadují zásadnější intervenci než místně zakotvené učení, zvolte spolupráci se školami, u kterých lze očekávat, že investováním jistého omezeného množství času a peněz lze dosáhnout značného a trvalého efektu. Teprve poté, v souladu s vašimi finančními možnostmi, pracujte s dalšími školami a při práci na programu místně zakotveného učení zohledněte jejich aktuální potřeby.

➤ VZÁJEMNÁ SHODA, ZAPOJENÍ A PODPORA: PEVNÉ OPĚRNÉ BODY

Zahájení místně zakotveného učení a zapojování občanů ve vaší škole a obci musí předcházet postupné budování porozumění, zájmu a vazeb. Na počátku, když začínáte rozvíjet program místně zakotveného učení, vybavte pracovníky partnerských organizací a škol základními informacemi a znalostmi. Můžete také pozvat zkušené realizátory místně zakotveného učení z jiných míst, aby se setkali s pracovníky škol nebo partnerských organizací a hovořili s nimi o svých zkušenostech.

Zjistili jsme také, že kombinované použití kontaktních her a cvičení a dobrých organizačních technik usnadňuje za-

hájení dialogu s učiteli, komunitními organizacemi a správci veřejných pozemků o potřebách obce a z toho vyplývajících prioritách, na které by se měl zaměřit budoucí program místně zakotveného učení. Osvědčené hry a cvičení jsou uvedeny v příloze A. *Veselý průzkum* vám pomůže zábavnou a přátelskou formou získat přehled o názorech a znalostech různých účastníků. *Mapa vnímání místa a Mapování příležitostí pro místně zakotvené učení* jsou nástroje umožňující různorodé zapojení členů týmu či komunity a pedagogů do procesu uvažování o konkrétních hodnotách a aktivech území. *Vazby lidí k místu: Přehled technik k poznání vaší obce* nabízí přehled příležitostných aktivit pro případ, že se octnete pohromadě se skupinou lidí, kteří mají chuť poznat více dané místo.

Ideální program místně zakotveného učení vyhovuje vzdělávacím cílům, je v souladu se státními standardy vzdělávání a je relevantní z pohledu cílů obce a/nebo správce veřejných pozemků. Některé programy místně zakotveného učení nevyhovují cílům ve všech oblastech, ale plánujete-li zapojování občanů, je dobré vědět, čeho si který z partnerů cení, čeho by rád dosáhl a zda je schopen to zvládnout. Programy, které nespádají do rámce stanovených záměrů obce, výukových cílů nebo plánu činnosti spolupracujících organizací mohou mít význam pro žáky, ale je pravděpodobné, že partneři budou obtížně hledat energii k jejich podpoře. Jinými slovy, je rozumné pohybovat se v rámci cílů a poslání všech partnerů.

Formulář v příloze B slouží jako průvodce při plánování programů místně zakotveného učení a zapojování občanů. Identifikuje soulad programu s posláním a cíli vašich partnerů. Přehledně ukazuje očekávané výsledky a časový harmonogram a poskytuje příležitost promyslet si, jaké zdroje budou zapotřebí a jak pokračovat dál po skončení programu. Máte-li možnost, použijte tento formulář jako podklad k diskusi – vyplňte jej společně s partnerni, aby byl vašim společným dílem a odpovědi byly skutečně správné.

TIPY OD UČITELŮ!

Dále uvádíme praktické zkušenosti pedagogů: Vznik dobrého programu místně zakotveného učení vyžaduje čas, vytrvalost a pořádnou dávku kreativního myšlení. Autory následujících užitečných návrhů, které mohou pomoci vytvořit kvalitní program místně zakotveného učení, jsou zkušení učitelé a pedagogové.

➔ ZAČNĚTE V MALÉM

- ➔ Začněte pracovat v rámci již existujících vzdělávacích programů a osnov a následně využijte výsledky svého programu jako argument pro to, že potřebujete více času nebo pružnější rozvrh hodin.
- ➔ Vezměte si na starost malý samostatný praktický projekt v blízkém okolí školy.
- ➔ Identifikujte takové programy, projekty nebo části výuky, které souvisejí s místně zakotveným učením nebo občanským zapojováním, i když se jim tak zatím neříká.
- ➔ Identifikujte existující partnerství v komunitě a z nich vycházejte.
- ➔ Velké projekty rozčleňte na menší, snadněji zvladatelné části a ty rozdělte mezi třídy nebo rozložte na více let a více skupin tříd.

➔ PLÁNUJTE PŘEDEM

- ➔ Požádejte partnery o pomoc a zapojení se již na počátku plánování a ne až ve fázi realizace. Rada a podpora při plánování je poměrně snadný způsob, jak partnery vtáhnout do projektu.
- ➔ Začněte brzy pracovat s učiteli, aby mohli včas požádat o potřebné uspořádání rozvrhu hodin.

- ➔ Exkurze a práci v terénu plánujte s dostatečným předstihem, aby ostatní učitelé včas věděli, že žáci budou mimo školu, a aby si rodiče mohli uspořádat svůj pracovní program a zúčastnit se akcí jako dobrovolníci.
- ➔ Doporučte škole, aby si vyhradila čas (např. pravidelně 1 den jednou za čtrnáct dní) pro terénní práci související s komunitními projekty
- ➔ Promýšlejte tvůrčím způsobem možnosti dopravy žáků – lze využít veřejnou dopravu, jít pěšky nebo jet na kole, použít obecní auto...

➔ ZAPOJTE ŠKOLU I UČITELE

- ➔ Uspořádejte výstavku dokládající úspěchy, kterých s obdobným programem dosáhly jiné školy.
- ➔ Zjistěte, co učitelé potřebují, jaké mají potíže a po čem touží a pak je přivzte k diskusi o tom, jak by jim program místně zakotveného učení mohl pomoci. Sami přijďte s nějakými návrhy.
- ➔ Snažte se učitele zapojit spíš jednotlivě a postupně do konkrétních projektů než usilovat o získání široké podpory na poradě zaměstnanců.
- ➔ Spojte se s jinými ročníky či třídami, s nimiž máte podobné osnovy.

➔ VYUŽIJTE ČAS, KTERÝ UČITELÉ MAJÍ PRO PLÁNOVÁNÍ A PŘÍPRAVY

- ➔ Připravte plánovací setkání k programu místně zakotveného učení na vhodnou dobu a v klidném, přátelském prostředí.
- ➔ Vytvořte a obsadte pozici facilitátora plánovacích setkání
- ➔ Integrujte a koordinujte projekty místně zakotveného učení a zapojování občanů a další zážitkové a zkušenostní vzdělávací programy

➔ ZAMĚŘTE SE NA SPLNĚNÍ VZDĚLÁVACÍCH STANDARDŮ JEDNOTLIVÝCH STUPŇŮ

- ➔ Prozkoumejte standardy (očekávané výstupy) a vzdělávací plány pro jednotlivé stupně a upozorněte na ta místa, která jsou v souladu s vaším projektem.
- ➔ Začněte místně zakotvené učení a občanské zapojování do běžných osnov.
- ➔ Vezměte v úvahu takové procesní standardy jako jsou například badatelské dovednosti, které se přirozeně rozvíjejí zejména při realizaci praktických programů.
- ➔ Najděte pro žáky příležitost uplatnit dovednosti v oblasti čtení, psaní a počítání. V reálných projektech je obvykle třeba sbírat a analyzovat data, číst a porozumět textu a psát texty pro posluchače.

- ➔ Pro jednotlivé aktivity vytvořte hodnotící dotazníky a seznamy úkolů.

➔ HLEDEJTE PROPOJENÍ MEZI JEDNOTLIVÝMI PŘEDMĚTY

- ➔ Pracujte s pedagogickým týmem a definujte prostor spolupráce, kde učitelé mohou naplňovat společné cíle a přitom si uchovat vlastní styl výuky.
- ➔ Zajistěte podklady ke konkrétním tématům a rozvíjejte náměty pro začlenění tématu do osnov například v ekonomice a matematice.
- ➔ Scházejte se jednou měsíčně s cílem sjednocovat mezioborové týmy.

➔ ZAJISTĚTE PŘÍLEŽITOSTI PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ SPECIFICKY ZAMĚŘENÉ NA MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

- ➔ Pozvěte si poskytovatele služeb v oblasti profesního rozvoje s nabídkou kursů školám nebo projektovým partnerům.
- ➔ Vytvořte příležitosti pro peer-learning (vzájemné učení a sdílení zkušeností v týmu realizátorů programu).
- ➔ Zpracujte a zaveďte program hostujících přednášejících – odborníků z oblasti péče o přírodní zdroje s pedagogickými dovednostmi.

➔ HLAS MLADÝCH: PODPORUJTE VEDENÍ PROGRAMU ŽÁKY

- ➔ Nechte žáky identifikovat problém, který je opravdu zajímavý: jejich zájem je počátkem objevování.
- ➔ Najděte spojitost nebo záchytný bod, který žákům pomůže uvědomit si, jak projekt ovlivní je, jejich rodiny, sousedy a přátele.
- ➔ Vytvořte akční skupiny: žáci z každé části obce nebo čtvrti, které leží ve spádové oblasti školy, zodpovídají za vytváření vazeb ve svém domovském území.
- ➔ Buďte citliví vůči dalším nárokům na čas žáků – například sporty, divadlo apod.
- ➔ Zapojte žáky do logistiky projektu: vložte na ně zodpovědnost za organizaci jejich účasti a účasti jejich rodičů na vycházkách do terénu.
- ➔ Zapojte studenty místních vyšších odborných škol nebo univerzit.

BUDUJTE SILNÁ KOMUNITNÍ PARTNERSTVÍ

„Můj tým čtyř učitelů 7. a 8. ročníku se zúčastnil projektu „Les pro každou třídu“. Díky tomu jsme si vybudovali pevné vztahy se zaměstnanci národního parku. Hora se stala naší učebnou a pracovníci parku našimi odbornými konzultanty a v některých případech též kolegy -učiteli...Usilujeme teď o to, aby naše práce na hoře nabývala na důležitosti a naše partnerství bylo ještě silnější.“

– Debbie Pelkey, učitelka střední školy ve Woodstocku

➔ SILNÁ PARTNERSTVÍ

Zdravá partnerství jsou jádrem úspěšných iniciativ místně zakotveného učení, které zapojují správce veřejných pozemků a pečovatele o veřejný prostor, obce a školy. Vytvoření a řízení takového partnerství trvá nějaký čas a může být náročné. Dobrá partnerství jsou přizpůsobivá a pružná. Respektují charakter a hlediska všech místních aktérů a budují atmosféru otevřenosti a upřímnosti. Silná partnerství vycházejí z prostoru shody, i když některá stanoviska se u partnerů mohou lišit. Všechna partnerství rozkvétají nebo chřadnou v závislosti na postojích, energii a vztazích zainteresovaných jedinců. A platí také, že každé partnerství je jiné, dvě stejná nenajdete.

Partnerství v oblasti místně zakotveného učení a zapojování občanů jsou obvykle hodně komplexní, protože v sobě zahrnují přinejmenším tři partnerské okruhy:

- ➔ pečovatele o veřejný prostor jako jsou správci veřejných pozemků, pracoviště ochrany přírody nebo neziskové organizace a spolky;
- ➔ školy;
- ➔ a obec, kterou tvoří jak komunální, tak soukromé organizace.

Zapojení místních škol může pomoci vybudovat komunikační vazby, porozumění a veřejnou podporu pro takovou péči o veřejné pozemky a prostory, jaká je cílem jejich správců.

➔ MACHOV – ŠKOLA JAKO INICIÁTOR DĚNÍ V OBCI

V české příhraniční obci Machov se nachází škola, jejíž komunitní působení se rozvíjí již dlouhé roky. Vše začalo

v roce 2004, kdy došlo v obci k rekonstrukci náměstí, které tím přišlo o zeleň, jež jej dříve krásila. Žáci druhého stupně školy s tím byli velmi nespokojeni a nebáli se tuto nespokojenost hlasitě vyjádřit. Ředitelka školy však dokázala tuto nepřijemnou situaci využít pro dobro dětí i obce a nabídla žákům, aby se do řešení situace sami zapojili.

Starosta a obecní úřad vyšel jejich aktivitě vstříc a žáci tak dostali prostor k vyjednávání s ním i dalšími zainteresovanými stranami. Součástí školního projektu se stalo i poznávání historie místa určeného k úpravě, o níž žáci hledali informace u starších generací. Žáci nižšího stupně nechtěli zůstat pozadu, a proto navrhli, že ozdobí zeď na náměstí květinami. Obyvatelé náměstí souhlasili, že se v době prázdnin postarají o jejich zalévání. Úsilím žáků podpořeným jejich rodinami, učiteli, obecním zastupitelstvem, zaměstnanci CHKO a aktivními dobrovolníky se podařilo udělat z náměstí místo, na kterém se každý v obci bude cítit dobře.

Tento projekt však pro školu nezůstal jediným. Vytvořených vztahů a navázaných komunikačních cest škola využívala i v následujících letech, kdyve spolupráci s místními občany a spolky obnovovala místní studánku a pomník padlých v I. světové válce, upravovala okolní parky, sázela keltský stromový kalendář, budovala sluneční hodiny a naposledy dala vzniknout naučné stezce o machovské historii a přírodním bohatství. Postupně se do projektů školy zapojovalo stále více osob a zájmových spolků. Svou finanční a materiální pomoc poskytují i podnikatelé a firmy z okolí.

Celá obec školu zná a ví o její aktivní činnosti, kterou prospívá celé komunitě. Mnoho lidí je proto ochotných jí v případě potřeby pomoci. Škola sbírá náměty na další proměny obce formou anket a dotazníků a s jejich pomocí poznává problémy, které místní lidi trápí. Ti mají mnoho příležitostí se do plánování a rozhodování zapojit a proto přijímají aktivity školy za své.

NÁRODNÍ PARK A CHRÁNĚNÁ OBLAST DENALI

Vleklé konflikty mezi vedením národního parku a okolními komunitami kvůli hospodářskému využívání (regulovaný lov a chytání zvěře do pastí) ještě zhoršovala špatná vzájemná komunikace, nedůvěra a podezřívavost. Když národní park v partnerství s Centrem pro vědu a vzdělávání Murie zahájil práci na projektu s místní střední školou, otevřely se nové možnosti pro komunikaci a spolupráci a přispěly ke zlepšení vztahů mezi parkem a obcí. Pracovníci parku a učitelé ve škole pomohli žákům navrhnout a vytvořit výstavu o vlčích a instalovat ji ve vzdělávacím centru Murie. Součástí projektu byla kostra vlka legálně zastřeleného místními lovci, úprava vlčí kožešiny a zpracování interpretativních textů. Žáci byli na své dílo hrdí a přivedli do centra své rodiče a přátele, aby se jim pochlubili. Pro některé místní obyvatele to byla vůbec první návštěva budovy ředitelství parku.

Tyto vazby, nově vzniklé díky školám, zahýbaly celou malou komunitou. Díky partnerství v projektu místně zakotveného učení se názory místní veřejnosti změnily. Místní obyvatelé nabýli dojmu, že vedení národního parku věnuje pozornost místním lidem, jejich dědictví a jejich různým názorům i mimo vlastní hranice parku. Důležitou součástí rozsáhlého vzdělávacího plánu národního parku Denali se nyní stal záměr pracovat s místními komunitami cestou dlouhodobých programů místně zakotveného učení.

Během let, kdy škola aplikovala principy místně zakotveného učení při práci s žáky, se jí podařilo navázat mnoho kontaktů a partnerství. Díky tomu se jí daří dlouhodobě udržovat bohatý komunitní život v obci. Pro veřejnost připravuje různá zázkovská představení, besídky, koncerty, přednášky, sportovní a kulturní akce. Stala se tak v obci Machov skutečným kulturním centrem.

V příloze B najdete pracovní listy, které vám pomohou zvolit partnery, kteří mohou přispět k naplnění cílů místně zakotveného učení, a dospět s nimi ke shodě.

Budujte partnerství založená na různých hlediscích

Síla nejlepších partnerství v programech místně zakotveného učení vyplývá z toho, že v sobě zahrnují množství různých stanovisek, životních zkušeností a úhlů pohledu. Spíše než střety a třenic je pro ně postupem času charakteristický dialog, který respektuje všechny názory a spojuje síly a dovednosti všech partnerů. Partneři spolupracují na základě společně sdílených hodnot a s dobrým porozuměním systému komunikace a rozhodovacích procesů. Program a jeho hodnocení pak vyhovují všem místním aktérům.

- ➔ Vytvořte diskusní fórum, na němž by vedení obcí a místní obyvatelé hovořili o společných problémech s cílem vybudovat vzájemnou důvěru a vytvořit tak základ pro rozvoj partnerství.
- ➔ Udržte si otevřenou mysl a pružnost
- ➔ Vyhledávejte oblasti, na kterých se shodnete, a o ně se při své práci opírejte
- ➔ Dbejte na to, aby organizační procesy byly transparentní a jednoduché – postupujte podle osvědčených způsobů, ale buďte připraveni je přizpůsobit podle místních podmínek, bude-li to třeba.

Pracujte s širokým okruhem partnerů

Možnosti pro vytváření partnerství v programech místně zakotveného učení a zapojování občanů jsou rozmanité. Pro začátek uvedme:

- ➔ školy od mateřských po střední
- ➔ univerzity, vysoké školy a vyšší odborné školy
- ➔ místní firmy a obchodníci a jejich organizace, například hospodářské komory
- ➔ místní samospráva
- ➔ komise pro životní prostředí, komise pro rozvoj a územní plánování apod.
- ➔ sdružení zabývající se historií území
- ➔ organizace sdružující a zastupující učitele
- ➔ sdružení rodičů a přátel školy a obdobné organizace
- ➔ starší občané, kluby důchodců
- ➔ správci obecních nebo městských lesů a parků a státních lesů
- ➔ lesníci, farmáři, rybáři
- ➔ místní ekologicky orientované organizace
- ➔ kluby a spolky sdružující zájemce o outdoorové aktivity a sporty – kluby turistů, myslivecká sdružení, lyžařské oddíly apod.
- ➔ muzea, střediska ekologické výchovy, organizace zabývající se ochranou přírody apod.
- ➔ developerské firmy
- ➔ státní úřady, například Agentura ochrany přírody a krajiny
- ➔ charitativní a servisní organizace typu Rotary klubu, Junáka apod.
- ➔ organizace sdružující umělce
- ➔ různé společenské organizace, dámské kluby apod.
- ➔ pozemkové spolky
- ➔ nemocnice a kliniky
- ➔ zahrádkáři, okrašlovací spolky

Vezměte v úvahu hledisko obce

Dlouhodobá partnerství musí přinášet prospěch všem partnerům včetně správce veřejných pozemků a obce (školám, představitelům a pracovníkům veřejné správy, občanským iniciativám, podnikatelům apod.). Nevývážená partnerství dlouho nepřežijí. Místně zakotvené učení a zapojování občanů představují vynikající způsob, jak rozšířit okruh osob, které mají prospěch z dlouhodobé dobré péče o chráněné území, les nebo jiné zdroje, daleko za hranicemi chráněného území. Mohou jimi být vlastníci půdy, komise zabývající se plánováním a ochranou přírody, místní

veřejní činitelé a podnikatelé závislí na místních zdrojích, včetně zemědělců a zpracovatelů dřeva.

- Veřejní činitelé, kteří mají něco společného se správou veřejných pozemků a prostor, by měli být zapojeni do místních záležitostí a nečekat na příležitost vytvořenou místně zakotveným učením a zapojováním občanů. Hleďte cesty, jak se zapojit do územního plánování a ochrany životního prostředí ve vaší obci. Začněte budovat fungující osobní vztahy, sdílené vnímání místa a důvěru dříve, než je budete opravdu potřebovat. Procvičujte si zapojení v praxi.
- Když se objeví příležitost vytvořená místně zakotveným učením a zapojováním občanů, věnujte na samém počátku dostatek času výběru partnerů a utužování partnerství, v němž všichni znají a chápou cíle a vize ostatních partnerů.
- Svolávejte jednání v příjemných místních prostorách, a ne vždy ve vašem domácím prostředí
- Nabídněte kávu, čaj a koláčky

Poznejte a chápejte kulturu vašich partnerů

Mají-li správci veřejných pozemků a prostor a učitelé opravdu porozumět tomu, co obnáší spolupráce s partnerem, je užitečné, octnou-li se na čas v jeho kůži. Dejte si tu práci a zjistěte co nejvíc o historii, vizi, poslání a cílech vašich partnerských organizací. Nejdříve se informujte o tom, komu vaši partneři poskytují služby, kdo jsou jejich klienti, a pak teprve sepište dokument popisující vaše pracovní vztahy.

- Zúčastněte se pravidelných jednání vašich partnerů. Seznamte se s členem jejich vedení, poznejte jejich historii, poslání a vizi. Naučte se vnímat jejich organizaci tak, jak ji vnímají oni.
- Snažte se porozumět charakteru příznivců a dobrovolníků vaší vlastní organizace. Co je přitahuje k veřejným pozemkům, které spravujete? Po jakých zážitcích a zkušenostech ve spojení s tímto místem touží?
- Vedte zpracování programu partnerské spolupráce tak, aby zohledňoval jak poslání, tak poptávku a nabídku.. Znat vaše partnery znamená rozumět jejich klientům, trhům a podporovatelům.

Podělte se o řízení a rozhodování

Sdílet řízení a rozhodování v rámci programu může být obtížné, ale pro dlouhodobou udržitelnost programu je nezbytné. Žádný partner, který se cítí být vyřazen z rozhodovacích procesů, nezůstane partnerem nadlouho. I když partneři poskytují finanční zdroje v různé výši - jen zřídka mají stejnou šanci se k penězům dostat - všichni hlavní partneři musejí mít stejný podíl na rozhodování. Příspěvek ve formě dovedností, činnosti a autority v obci je stejně důležitý jako to, kdo drží kasu.

- Každý partner může poskytnout finanční příspěvek – peníze zvenčí se snadněji získávají v případě účasti všech partnerů. Příliš velká finanční závislost na jednom partnerovi může vést k tomu, že projekt je s tím-

to partnerem příliš spojován.

- Všichni partneři by se měli podělit o povinnosti při rozvoji programu.
- Vyjadřujte stejné uznání všem partnerům a pravidelně oceňujte jak finanční, tak naturální podporu projektu.
- Vyžadujte vstupy ze strany obce ve všech fázích projektu.
- Na počátku společně vytvořte strategii hodnocení – je to dobrý způsob, jak vyjasnit cíle jednotlivých partnerů a jak zajistit, aby hodnocení programu sloužilo k jeho průběžnému vylepšování.

Vytvořte společnou vizi

Společná vize a sdílená sada cílů a záměrů je základem pro další fáze rozvoje programu. Společně odsouhlasený cíl se hodí zejména v době neshod, problémů a stresu a může pomoci vrátit se do správného směru a znovu sladit priority, je-li to nutné.

- Často se odkazujte na vizi a cíle. Zveřejněte je v obci. Představují jistou volnou úmluvu mezi partnery a obcí.
- Uvědomte si, že vize a cíle se vyvíjejí, občas je zkontrolujte a popřípadě upravte.

Informujte se vzájemně a komunikujte

Nepodceňujte význam časté komunikace – jak interně mezi partnery, tak externě, se širokou veřejností. Komunikace představuje způsob, jak efektivně dosahovat cílů v rámci partnerství, ale je také výsledkem sama o sobě. Součástí toho, čeho se má místně zakotveným učením dosáhnout, je dostat k veřejnosti informace o různých významech a hodnotách veřejných pozemků, o jejich zodpovědné správě a péči o ně, o zapojení občanů, důležitosti místních zdrojů a o vztahu lidí ke krajině.

- Zpřístupněte četné komunikační kanály a dbejte o jejich aktuálnost: pravidelně aktualizujte weby, přidávejte jména do adresářů a odebírejte je z nich, komunikujte s dobrovolníky.
- Udržujte aktivní databázi kontaktů na sdělovací prostředky a používejte ji. Zahrňte do ní i noviny vycházející v nízkém nákladu, místní tiskoviny vydávané v jednotlivých čtvrtích, místní inzertní noviny a bezplatné týdeníky. Lidé je čtou a vydavatelé často rádi přijmou text dodaný bezplatně.
- Vytvořte na svých webových stránkách prostor pro místně zakotvené učení. Pište o svých úspěších do místních novin. Jeden z žáků nebo učitelů může mít v rámci své dobrovolnické činnosti na starosti psaní tiskových zpráv.
- Komunikujte s místními aktéry a vytvořte s nimi vazby dříve, než budete potřebovat jejich podporu a zapojení v konkrétní věci.

Udržujte partnerství

V optimálním případě působí místně zakotvené učení dlouhodobě a zásadní změny ve společnosti. Mají – li být úspěšné, musejí být dlouhodobě udržitelné. Jednotlivé programy

a partnerství se objevují a mizí s tím, jak některé snahy a plány uspějí a jiné nikoli. Základní principy propojování žáků, osnov a výuky se skutečnými místy a místními institucemi se však nemění. Změny, které se místně zakotvené učení snaží způsobit mezi žáky, učiteli, školami, správci veřejných pozemků a obcí, jsou během na dlouhou trať.

- Snažte se být pružní. Budování důvěry v procesech na místní úrovni a mezi místními lidmi je nepostradatelné pro to, aby nadšení pro projekt, vaše i jejich, vytrvalo.
- Pokuste se formálně zajistit váš vztah tak, aby ten, kdo se chce nově zapojit do partnerství, musel respektovat existující atmosféru spolupráce.
- Uvědomte si, že partnerství by mělo fungovat dlouhou dobu. Vytrvale oslovujte další možné partnery bez ohledu na to, v jaké fázi vývoje projekt je.
- Usilujte o to, aby všechny partnerské organizace poctovaly svůj vlastnický podíl v partnerském uskupení. Zapojení zaměstnanců a členů je důležité - budování partnerství zdola se vyplatí.
- Administrativní a řídicí struktura partnerství musí zaměstnancům poskytovat dostatek prostoru (pružnosti a volnosti v jednání) na to, aby mohli prověřit a realizovat nejrůznější možnosti a způsoby, jak dosáhnout úspěchu.
- Úspěch v jedné záležitosti či místě může změnit zaměření partnerství a stanoviska partnerů způsobem, který na počátku nikdo nepředpokládal.

TIPY OD UČITELŮ!

Toto jsou zkušenosti z pohledu učitelů a vychovatelů:

➡ VYBERTE K REALIZACI TAKOVÉ PROJEKTY, KTERÉ ŘEŠÍ SKUTEČNÉ PROBLÉMY OBCE

- Zapojte se do probíhajícího monitoringu místních zdrojů (voda, vodní toky, kvalita ovzduší, mapování stanovišť, migrace zvěře, mokřady, cyklotrasy a cyklostezky), který často organizují univerzity, agentury nebo neziskové organizace.
- Optejte se obecních zastupitelů, s čím potřebují pomoci. Komise ochrany přírody, zemědělská družstva, rekreanti, knihovny, historické společnosti, jiné školy, záchranáři, domovy důchodců představují jen některá místa, kde je možné začít se vzájemně výhodnou spoluprací.
- Udělejte průzkum mezi obyvateli třeba na veřejném setkání a zjistěte, do jakých praktických projektů by bylo dobré se pustit.

➡ PRACUJTE SE SPRÁVCI A VLASTNÍKY POZEMKŮ, KTERÉ BUDOU DOTČENY REALIZACÍ NAVRHOVANÉHO PROJEKTU

- Vedte žáky k tomu, aby napsali dopis správci nebo vlastníkovi pozemků a vysvětlili mu, proč by se o tomto území rádi dozvěděli víc.
- Přimějte žáky setkat se s profesionálními pracovníky a dozvědět se víc o stavu a potřebách území.
- Kontaktujte oddělení ochrany přírody nebo jiné organizace mající na starosti pozemky; spolupracují

DESET KLÍČŮ K ROZVOJI ZDRAVÝCH PARTNERSTVÍ

- Mějte rádi svou obec a okolí.
- Budujte partnerství s myšlenkou na velké cíle. Uvědomte si nedostatky, ale nenechte se omezovat v rozletu.
- Nikdy nepromarněte příležitost pomoci někomu z partnerů – přispívejte k jejich dobré pověsti.
- Využívejte jejich silných stránek a vedte je k tomu, aby oni využívali těch vašich.
- Nebojte se chyb – dělejte je často, učte se z nich a vyvíjejte se.
- Nechte své ego za dveřmi.
- Pečujte o své partnery jako o stálé sousedy, nikoli jako o cizí hosty.
- Udržujte si smysl pro humor a bavte se.
- Oslavujte a sdílejte úspěchy – ať se z nich těší co nejvíc lidí. A děkujte.

úzce s vlastníky pozemků a s místními úředníky.

- Připravte vzor smlouvy, která žákům umožní pochopit, co to znamená zacházet s půdou ohleduplně, a která jasně ukazuje cíle projektu.

➡ VYHRAĎTE SI ČAS NA KOORDINACI S OBČANY

- Využívejte pravidelných Dní otevřených dveří ve škole k tomu, abyste informovali občany a zapojili je.
- Pracujte souběžně! Mluvte například s rodiči, když se potkáte na hřišti.
- Vytvořte dobrovolnickou pozici a obsaďte ji rodičem, který může plnit roli styčného důstojníka s obcí a koordinátora.

➡ ZÍSKEJTE PODPORU RODIČŮ

- Pořádejte akce pro rodiče a žáky nebo vytvořte výstavu o projektu místně zakotveného učení a představte ji obci.
- Spolupracujte se sdruženími rodičů a učitelů.
- Požádejte rodiče o pomoc s psaním čtvrtletníku nebo s tvorbou webových stránek.

➡ PRACUJTE V CELÉM SPÁDOVÉM ÚZEMÍ ŠKOLY

- Nejprve navažte kontakty s jednou obcí a pak rozšiřujte své působení do dalších.
- Zkoumejte ostatní obce. Naučte se vážit si hodnoty jiných obcí a rozumět jim – jsou rozdílné v porovnání s tou vaší, ale neobyčejně svým vlastním způsobem.

UDRŽOVÁNÍ VAŠEHO PROGRAMU

Jedním z nejpůsobivějších příkladů, které vyprávějí o trvalé síle místně zakotveného učení a jeho potenciálu zlepšovat ochranu a správu veřejných prostor, je příběh o Elizabeth Dickensové a úspěších zodpovědné správy a péče na Block Islandu ve státě Rhode Island v USA. Elizabeth Dickensová se narodila v roce 1877 a až do své smrti v roce 1963 žila na Block Islandu a cestovala jen velmi zřídka. Žila na malé opuštěné farmě nedaleko příkrých útesů na pobřeží oceánu, v jihozápadní části tohoto malého ostrova. Milovala přírodu na ostrově, zejména ptáky. Po padesát let denně pečlivě zaznamenávala svá pozorování ptáků, pečovala o sbírku ptáků a studovala opeření. Její záznamy a sbírka ptáků poskytují vědecky hodnotný pohled na život ptáků v této pobřežní části Jižní Nové Anglie v první polovině 20. století.

Ještě důležitější bylo ale to, co dělala ve školách na ostrově. Každý měsíc učila o ptácích všechny školní děti na Block Islandu. Každý znal paní Dickensovou pod přezdívkou „ptačí dáma“ a vážil si jí. Tato výuka několika generací školních dětí na Block Islandu se nakonec stala základem rozvinuté kultury ochrany přírody na ostrově. Většina dospělých obyvatel ostrova si pamatuje hodiny s paní Dickensovou a při prodeji nemovitosti, kosení okrajů cest, stavění domů nebo jiném podnikání na ostrově se projevuje jejich základní znalost a láska ke zdejší neobyčejné přírodě – a k ptákům. Block Island, též díky paní Dickensové a společné práci mnoha zapálených občanů, stojí dnes v čele aktivit v ochraně přírody v Nové Anglii. Téměř 40% plochy ostrova je chráněným územím. Organizace na ochranu přírody na Block Island a hypoteční banka využívají inovativní program náhrad půdy – první ve státě – s cílem získat finanční prostředky na ochranu přírody.

Vzdělávací odkaz paní Dickensové ve školách na Block Islandu žije dál. Organizace pro ochranu přírody na Block Islandu dnes navazuje na práci paní Dickensové a pomáhá financovat pozici pedagoga místně zakotveného učení, který pro žáky vede programy v oblasti přírodopisu a ochrany přírody a zaměřuje se na chráněné území. Zaměstnanci Organizace pro ochranu přírody uvádějí vysokou návratnost této skromné investice ve formě silné místní podpory pro ochranu půdy.

➔ PROPAGACE PROGRAMU

Místně zakotvené učení a zapojování občanů mohou být velmi zajímavé pro sdělovací prostředky. Týkají se konkrétního místa, lze je pojmut jako příběh (často se šťastným koncem), účastní se jich děti a mladí lidé. Ukazují také nový přístup propojující vzdělávání, ochranu životního prostředí a rozvoj obcí. O tom všem by se veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků měla dozvědět.

Práce se sdělovacími prostředky – ten přesah nutný k tomu, aby se média vašeho příběhu chopila - bývá bohužel často to poslední, o čem se vám chce přemýšlet, když plánujete program místně zakotveného učení. Ale práci s médii, podobně jako závěrečné hodnocení programu, je třeba naplánovat na samém počátku. Pokud to neumíte, vyhledejte partnera nebo zkušeného dobrovolníka, který to zvládne. Uvažujte o propagaci jako o výsledku - nikoli jen jako o způsobu, jak dosáhnout výsledku – a mějte to dobře na paměti. Pokud se dobře připravíte, zjistíte, že reportéři deníků, vydavatelé týdeníků, nezávislí publicisté, rozhlasoví komentátoři a televizní štáby jsou vnímavé publikum.

Vypracujte PR plán

Zpracování PR plánu vyžaduje rozpracovat těchto pět klíčových oblastí:

Popište své cíle v oblasti práce se sdělovacími prostředky

Co potřebujete k tomu, abyste byli v kontaktu s médii? Dobrovolníky? Podporu ze strany obecní či městské rady nebo vedení školy? Potřebujete být více viditelní? Mít víc peněz? Potřebujete vyslovit uznání dárcům, podporovatelům a partnerům? Cíle vaší práce s médii mohou být velmi široce formulované, například nárůst počtu oslovených a rozšiřování základního povědomí o vaší iniciativě a partnerství nebo zcela konkrétní, například poděkování jednomu důležitému dobrovolníkovi nebo nadaci či oslovení jedné velmi významné cílové skupiny. Forma vaší práce s médii se odvíjí od vašich cílů – strategie, typy sdělovacích prostředků, formy a obsah zpráv a sdělení, jakých budete využívat, abyste dosáhli svých cílů.

Popište hlavní cílové skupiny

Musíte vědět, koho chcete oslovit. Zodpovědná péče o veřejné prostory vyžaduje podporu široké veřejnosti. Toho možná lze nejlépe dosáhnout prostřednictvím celostátních médií – jako jsou například vysokonákladové deníky a časopisy, celostátní rádiové stanice, tiskové agentury, webové stránky, knihy apod. Na druhou stranu, iniciativa typu místně zakotveného učení, zaměřená na jednu či několik obcí, vyžaduje zvláštní přístup. Cílovou skupinou jsou místní lidé, jsou různí a pravděpodobně jich je méně. Věnujete-li tomu potřebnou péči, můžete je efektivně oslovit cílenými zpravodaji, e-maily, vysláním místního rádia nebo televize, zprávami v regionálních denících a nízkonákladových místních týdenících. Jsou-li hlavní cílové skupiny místní - malé firmy, školy, občanská sdružení a spolky, členové zastupitelstev, komisí a výborů – pak je možné dosah médií dobře zacílit. Se zapojením vašich partnerů

nemusí analýza cílových skupin být nákladná finančně ani časově. Je velmi pravděpodobné, že vaši partneři znají své cílové skupiny a vědí, jak je oslovit. Úspěšné předávání zpráv místním občanům může být také cestou, jak oslovit širší okruh lidí. A kdo ví, třeba váš příběh upoutá i pozornost celostátních médií.

Ujasněte si, co chcete sdělit – formulujte svá hlavní sdělení

Abyste správně formulovali své sdělení, musíte vědět, co a komu chcete říci. Rozhodně se vyvarujte odborné hantýrky. Používejte takový jazyk, symboly a konkrétní příklady, které mohou vzbudit pozornost těch, které chcete oslovit. Velké myšlenky a plány doplňte drobnými, konkrétními místními příklady, odkazy na konkrétní místo a konkrétní lidi. Skrze ně si vaši posluchači vytvoří k věci vztah a současně porozumí té obecnější myšlence. Pořizujte záznamy z vašich jednání – poznámky, fotografie, citáty; zaznamenávejte vlastní historii už v okamžiku, kdy vzniká. Stručná historie vašeho programu je cennou součástí informačního balíčku pro novináře a často ji vyžadují také dárci a sponzoři.

Mějte v patrnosti zdroje, které máte k dispozici, i zdroje, které postrádáte

Zjistěte, jak jste na tom, co se medií týče, vy i vaši partneři: jakými dovednostmi disponujete, jaké jsou vaše vztahy s médii? Jaké materiály o vás a vaší činnosti máte k dispozici? Máte mediální informační balíček (složku materiálů sloužících jako základní informace pro média o vás a vašem projektu)? Potřebujete jej? Máte o svém projektu natočené video, které je možné poslat do kabelové televize nebo do místních a regionálních televizních stanic? Interní mediální audit vám ukáže, jaké jsou vaše dovednosti, co se medií týče a co máte hledat u svých partnerů, ve školách a v obci, abyste doplnili ty zkušenosti a znalosti, které vám chybí. Nepromarněte příležitost zapojit do práce s médii žáky a učitele a dejte jim prostor, aby mohli vyprávět váš společný příběh. Vyjádření žáka, dobrovolníka, místního činitele nebo podnikatele, který o projektu mluví ze svého hlediska, posiluje jeho přitažlivost pro média a komunitu. Ať váš příběh vyprávějí jiní. Vytvořte si seznam lidí, z jejichž úst bude váš příběh znít věrohodně, a nechte je hovořit za vás. Jmenujte jednoho člena řídicího týmu tiskovým mluvčím, který bude zajišťovat primární kontakt s médii. Tato osoba nemusí být jediným poskytovatelem informací, tiskových zpráv a rozhovorů; jejím úkolem je koordinovat a řídit práci s médii a být tedy zárukou, že důležitá sdělení se k médii dostávají důsledně a často. V ideálním případě takto vzniká „značka“ charakterizující partnerství, posílání a výsledky a prohlubuje se poselství o zodpovědné správě a péči.

Identifikujte různé druhy médií

Nejprve zpracujte seznam vašich akcí, které by mohly být vhodnou příležitostí pro kontakt s médii, i a pak vytvořte databázi sdělovacích prostředků a s nimi spojených novi-

nářů. Příležitostí pro práci s médii je spousta. Zahajovací tisková konference, první terénní exkurze, účast výjimečných přednášejících na semináři, oslava konce roku, oznámení o získání finančních prostředků, dokončení praktického projektu, který realizovali žáci – to vše může přitáhnout pozornost médií. Pokud nezačleníte práci s médii do svého projektu, tak k tomu nejspíš nedojde a nebo jen čirou náhodou. Práce s médii nemusí stát mnoho peněz. Důležité je, abyste dokázali sladit vaše snahy s očekávanými výsledky.

DEVĚT TIPŮ PRO ÚSPĚŠNOU REALIZACI PR PLÁNU

(z textu Sharing Your National Service Story - Vyprávějte svůj příběh celostátním médii, průvodce prací se sdělovacími prostředky)

- 1 Čtete místní noviny a dobře se s nimi seznámte, abyste věděli, co je k dispozici, a rozhodli se, na které z nich, a také na které novináře, se chcete zaměřit.
- 2 Ve svých tiskových zprávách pište o tom, čím je váš program místně zakotveného učení jedinečný.
- 3 Hrubý sestřih videa z průběhu vašeho programu, z významnějších akcí, z výuky v terénu, ze zapojení do pomoci obci apod. může být dobrý způsob, jak vzbudit zájem místních TV stanic.
- 4 Průběžně aktualizujte webové stránky, nastavte pravidla pro přístup k archivovaným položkám. Nejlepší je zkopírovat články do dokumentů a uložit je a mít tak jistotu, že máte pečlivě vedenou dokumentaci všeho, co se o vás objevilo v médiích.
- 5 Pořádání oslavy, vyvěšení transparentu nebo pozvánka pro novináře, aby byli svědky práce dobrovolníků - jsou dobré způsoby, jak poskytnout obrazový materiál televizním kamerám.
- 6 Budete-li vědět, jaké zdroje máte k dispozici pro oslovení médií, bude pro vás snadnější je rozvíjet a vytyčit si reálné cíle.
- 7 Máte-li popsání cíle, příležitosti a zdroje, je čas vypracovat strategii a držet se časového harmonogramu.
- 8 Dobrovolníci, obecní činitelé a další, kdo vnímají přínosy vašeho programu, patří mezi vaše nejcennější zdroje.
- 9 Jsou-li mezi vašimi cílovými skupinami příslušníci menšin, nezapomeňte oslovit ta média a novináře, kteří se jim věnují.

➔ JAK EFEKTIVNĚ FACILITOVAT JEDNÁNÍ RŮZNÝCH ÚČASTNÍKŮ

Časem se bude váš program místně zakotveného učení a zapojování občanů rozrůstat a vy zjistíte, že jste v kontaktu s různými skupinami lidí a snažíte se je do něj smysluplně zapojit. Tito místní obyvatelé mohou pocházet z různých socioekonomických, národnostních a jiných skupin a možná spolu nikdy dříve nespolupracovali. Je proto důležité vytvořit atmosféru respektu ke všem různým lidem a skupinám obyvatel a oceňovat jejich přínos. Do toho patří také citlivý výběr míst a termínů pro jednání a rozvoj facilitačních dovedností. Kreativita a aktivní účast celé skupiny často závisí na bezpečném a klidném prostředí, v němž není nikdo pro své názory diskriminován. Dále uvádíme základní informace o skupinové facilitaci, které by vám měly pomoci takové prostředí vytvořit.

Jak vystupuje facilitátor

- buďte uctiví
- naslouchejte aktivně, se skutečným zájmem a otevřeností k názorům druhých
- buďte srdeční, pozitivní, nadšení
- výraz tváře a držení těla hovoří, udržujte si otevřený a pozitivní výraz tváře a držení těla, buďte v očním kontaktu s účastníky
- buďte uvolnění, oblečte si šaty, ve kterých se cítíte pohodlně

Role facilitátora

- pracujte v týmu se zapisovatelem, buďte si navzájem oporou
- pomozte účastníkům, aby se cítili příjemně, vítání a zapojení
- zapojte každého, vyvažujte účast všech členů ve skupině
- umožněte sdílení myšlenek ve skupině
- vyhledávejte různorodost, vítejte různé názory
- dejte najevo respekt ke všem úhlům pohledu (je to zvláště obtížné, ale velmi důležité, pokud s některým řečníkem osobně nesouhlasíte)
- nesuďte, chovejte se neutrálně
- nekritizujte ani nechvalte žádný názor
- pomozte lidem vyslovit jejich myšlenky
- nikoho nevyčleňujte a nepřivádějte do rozpaků
- naslouchejte aktivně, projevujte zájem o vyjádření a názory přítomných
- řiďte diskusi, udržujte pozornost u tématu
- dodržujte program; postarejte se, aby prioritní úkoly byly splněny

Jaké úkoly plní facilitátor

Soustředte se na obsah

- na počátku se ujistěte, že všichni rozumějí tomu, co je úkolem skupiny
- jemně, ale trvale soustřeďte diskusi k tématu
- ujistěte se, že zapisovatel zaznamenává myšlenky

účastníků jejich vlastními slovy a dokáže zachytit podrobnosti všech sdělení. Pokud máte pochybnosti, ověřte spolu s řečníkem, je-li záznam pořízený zapisovatelem správný a přesný.

- postarejte se o to, aby zapisovatel zaznamenal všechny důležité body z vystoupení každého účastníka. To posiluje pocit účastníků, že jejich názory jsou slyšeny a mají svou cenu, a roste tak pravděpodobnost, že dojdou uplatnění v procesu plánování.

Usměrnějte proces

- Ujistěte se, že je vám jasný program a očekávání každé malé skupiny, takže tato očekávání budou naplněna.
- Uvědomte si, kolik času máte k dispozici a jaký je program a respektujte obojí. Možná budete chtít jednoho z členů skupiny pověřit funkcí časoměřiče. Hlavní facilitátor by také měl hlídat čas a upozorňovat každou z malých skupin na časové omezení.
- Seznamte skupinu s programem a prioritami a ujistěte se, že všichni dobře rozumějí tomu, jaký postup jste zvolili, takže v nich budete mít spolupracovníky a nikoli oponenty.
- Ujistěte se, že účastníci znají základní pravidla diskuse v malé skupině a souhlasí s nimi, a je-li to nezbytné, jemně jim připomeňte, že je třeba se těmito pravidly řídit.
- Mluvte jen tolik, kolik je nezbytně nutné. Facilitátor se nepředvádí, ale slouží potřebám skupiny. V optimálním případě jste téměř neviditelní a pouze řídíte postup diskuse, takže přítomní se soustředí na obsah diskuse a nikoli na vás.
- Řiďte skupinu jemně. Nechte debatu plynout ve vymezeném rámci, tak, aby se diskutovalo k věci.
- Vnímejte stav energie ve skupině. Všimněte si neverbálních projevů jako jsou výraz tváře, držení těla, angažovanost, tón hlasu, a vhodně na ně reagujte.
- Během jednotlivých částí diskuse pomáhejte skupině dospět ke shodě, je-li to možné, a zajistěte, aby se všechny závěry z diskuse opíraly o konsensus a nikoli jen o většinový názor.
- Uvolněte se a užívejte si lidí i průběhu jednání.

Rady pro facilitátory k prezentaci materiálů

Zaujměte neutrální stanovisko k materiálu

Facilitátor by nikdy neměl obhajovat projekt nebo stanovisko.

Pomozte skupině porozumět

Uvědomte si, že vy jste se připravovali na jednání předem, ale pro členy skupiny je toto první příležitost k naslouchání a porozumění myšlenky a pojmům.

Buďte připraveni

Skupina bude reagovat pozitivně, pokud je zřejmé, že vy materiálu rozumíte a dokážete s ním pracovat zručně a s jistotou.

Nehrajte si na experta

Sdělte skupině, že vaším úkolem na pozici facilitátora je řídit a usměrňovat diskusi, nikoli vést skupinu k předem stanoveným závěrům. Nedisponujete o nic lepšími odpověďmi než oni.

Rady pro facilitátory, jak povzbudit zapojení účastníků do diskuse

Vezměte si s sebou nadšení

Než se pustíte do facilitování, věnujte se činností, které jsou pro vás zdrojem energie – například si hrajte s míčem se svými dětmi, přidejte se ke zpěvu své oblíbené písně, zacvičte si, vychutnejte si šálek kávy – dělejte cokoli, co vás naladí pozitivně a co vám dodá energii.

Ujistěte se, že vás diskuse zajímá

Jste-li nadšení a zapojení do procesu, roste pravděpodobnost, že účastníci na tom budou také tak.

Zaujměte neutrální stanovisko k materiálu, ale pozitivní k procesu

Ačkoli musíte zůstat neutrální vůči materiálu – facilitátor nesmí nikdy prosazovat nějaký projekt nebo úhel pohledu – měla by z vás vyzařovat důvěra a jistota ohledně procesu. Ujistěte lidi, že jejich usilovná práce se vyplatí.

Odosobňujte témata

Nedopusťte, aby návrhy, které zazní, byly spojovány s člověkem, který s nimi přišel. Jakmile jsou jednou zapsány na papíře, stávají se vlastnictvím celé skupiny a kdokoli má právo se k nim připojit. Soustředte se na výměnu názorů, nikoli na lidi.

Vítejte rozmanitost, pestrost, rozdílné názory

Nejlepší projekty vznikají tehdy, když se dva zdánlivě protikladné návrhy spojí v novou ideu.

Nechte myšlenky růst

Úkolem facilitátora je napomáhat sdílení a růstu myšlenek. Zatímco skupina testuje svoje nápady a vyvrací si je navzájem, dochází k jejich třibení a zdokonalení. Myšlenka na počátku prostá a jednoduchá se následkem diskuse a přispění celé skupiny může stát energickou a tvůrčí.

Buďte pozitivní, uznalí a chápací

Poděkujte lidem za to, že sdílejí se skupinou své myšlenky a pocity. Toto podporuje zapojení více než co jiného.

TIPY OD UČITELŮ!

Dále uvádíme praktické zkušenosti z pohledu pedagogů:

➔ BUDUJTE UDRŽITELNÉ PROGRAMY A PROJEKTY

- používejte metodu týmového učení

- soustředte se na daný rok, ale s pohledem do budoucnosti

- založte klub, který se stane nositelem víceletého programu: například školní zahrady

- každoročně vedte žáky k provádění výzkumu a vždy po několika letech uspořádejte konferenci

- vytvořte opakující se projekty, do nichž se žáci mohou přihlásit každý rok nebo vždy po několika letech (například přírodovědná inventarizace nebo monitoring)

- zvolte jedno téma, na které se zaměří celá škola (například jednodenní přírodovědná inventarizace školního dvora nebo celoroční program zaměřený na vodu)

- každý rok učiňte krok směrem k dlouhodobému cíli, který jste si vytyčili (například monitoring kvality vody)

➔ ZAJISTĚTE DIVERZIFIKOVANÉ FINANČNÍ ZDROJE PRO PROGRAMY MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ

- zapojte žáky do získávání finančních prostředků

- vyhledávejte materiální příspěvky od místních podnikatelů a jednotlivců

- využívejte bezplatné zdroje: obecní lesníky, správce veřejných pozemků a průvodce

- využívejte zdroje z města – dary firem a čas lidí

- požádejte místního experta o pomoc při psaní žádostí o granty, příspěvky, zakázky

- získejte předlohy žádostí o granty, příspěvky, nabídky od těch, kdo už tento přístup vyzkoušeli

- zapojte úředníky a radní: účastněte se jejich programů a poučte je o své práci

- vyhledávejte firmy, které by svým finančním příspěvkem posílily finanční částku, kterou dokážou získat žáci

- udělejte ze získávání peněz zábavu a práci pro celou školu

HODNOCENÍ PROGRAMU MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ

„Potřebujeme kultivovat hodnotící myšlení jako způsob práce, a to nikoli jen v oblasti interpretace, ale v celé organizaci.“

– Mary Bomar, ředitelka National Park Service

➔ PROČ HODNOTIT?

Místně zakotvené učení a zapojování občanů jsou komunitní aktivity, které dávají dohromady učitelé environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, další pedagogy, žáky, správce škol, občanské organizace, podnikatele a občany, aby společně dosáhli řady komplexních cílů, z nichž většina může být naplněna pouze vytrvalým úsilím a v dlouhém časovém úseku. Každý z místních aktérů bude asi mít vlastní představu o výsledcích, kterých by měly místně zakotvené učení a zapojování občanů dosáhnout. Hodnocení je životně důležité, protože umožňuje partnerům společně posuzovat, jakého pokroku dosáhli, a dohodnout se na strategických změnách programu, pokud je to třeba. Pracujete-li ale s více partnery, kteří mohou mít odlišné priority co se týče zapojování občanů, péče o životní prostředí nebo studijních výsledků, může být shoda na tom, jak hodnotit a co a jak měřit, docela obtížná. Partneři samozřejmě potřebují vědět, jestli se jejich investice do programu vyplácejí a zda přispívají k dosažení vytyčených cílů. Je třeba, aby se všichni aktivně zapojili do hodnocení.

Hodnocení může mít špatný zvuk. Často se provádí jen proto, že to dárce nebo úředník vyžadují, nebo že se to tak dělalo i dřív. Hodnocení může vzbuzovat dojem, že jde spíš o kontrolu činnosti s cílem potrestat chyby než o proces poznávání, který má přispět k lepšímu postupu, ke zdokonalení a k úspěchu programu. Toto je důvod, proč se někdy nepřijemnému tématu hodnocení vyhýbáme. Hodnocení, zejména v kontextu místně zakotveného učení, je třeba chápat jako součást komunitního vzdělávání a čas, který věnujeme vzájemnému porozumění, oslavě úspěchů a úsilí o pozitivní změnu. Hodnocení v běžném životě může být reflexivní, praktickou a nestresovou pomůckou pro rozhodování. V programech místně zakotveného učení bychom chtěli dosáhnout toho, aby se hodnocení stalo rutinní a užitečnou součástí rozvoje vzdělávacích programů.

Dobře navržené a provedené hodnocení:

- ➔ zajišťuje a dokládá, že procesy v rámci místně zakotveného učení jsou trvale efektivní

- ➔ zajišťuje stálou inovativnost programů
- ➔ poskytuje výsledky, které je možné sdílet s občany a získat tak jejich podporu
- ➔ poskytuje výsledky, kterých lze využít při rozvíjení zapojování občanů a při podněcování občanského dialogu mezi pedagogy, komunitními partnery a místními aktéry
- ➔ je pro partnery příležitostí rozpoznat sdílené hodnoty a ideály
- ➔ pomáhá zajistit trvalé učení
- ➔ je komplexní a zapojuje všechny místní aktéry
- ➔ kromě průzkumů a dotazníků po ukončení programu používá celou řadu nástrojů včetně osobních rozhovorů, které umožňují položit otevřené otázky před tím, než dojde k vytváření nového nebo úpravám stávajícího programu
- ➔ posiluje spolupráci s obcemi

➔ POSTUP ÚSPĚŠNÉHO HODNOCENÍ

1 Plán hodnocení je třeba vypracovat na samém počátku programu

Zpracování plánu hodnocení na počátku rozvoje programu vede k tomu, že všichni místní aktéři zaměří svou pozornost na očekávané výsledky a na diskusi o tom, čeho chce program dosáhnout a nač je třeba se při hodnocení ptát. Nejprve vypracujte hodnotící otázky a teprve potom rozhodněte o metodách, které při hodnocení budete používat. Zpracujete-li plán hodnocení předem, lze očekávat, že vývoj programu bude víc ovlivňován očekávanými výsledky než realizovanými aktivitami. Místní aktéři si také snadněji ujasní své hodnoty a věci, na kterých mají shodný názor. Usilujte o zapojení všech místních aktérů.

Zatímco vliv místně zakotveného učení na kvalitu studijních výsledků žáků nebude pro lesníka nebo správce veřejných pozemků klíčový, velmi jej bude zajímat dopad těchto programů na zapojení žáků do dobrovolné práce v obci, jejich ekologickou gramotnost, znalosti ekologických koncepcí, systému zodpovědné správy a péče, a také na míru zapojení obce do praktické péče o veřejné pozemky.

2 Zpracujte logický rámec programu

Vypracujte jednoduchý logický rámec programu, který přehledně uvede do souvislostí vstupy, aktivity, výsledky a výstupy. Vyberte indikátory, které potřebujete dlouhodobě sledovat, abyste mohli měřit úspěšný vývoj programu. Logický rámec je jednoduchý nástroj umožňující propojit klíčové teorie a předpoklady podporující logiku navrhovaného programu. Jinak řečeno, pokud program logicky nespojuje správné prostředky se správnými cíli, tak není v pořádku...zatím. Logické rámce umožňují popsat všechny potřebné vstupy (a to může být zásadní pomoc při zpracování rozpočtu). Logické rámce propojují jednotlivé plánované aktivity s očekávanými výstupy. Popisují žádoucí příčinné souvislosti (ale neřeší jejich správnost).

3 Využívejte různé způsoby pro sběr informací

Shromážďujte data, která se navzájem doplňují a vytvářejí vyvážený systém. Toho lze dosáhnout zapojením mnoha místních aktérů a využíváním různých metod jak ve formativní nebo pilotní fázi programu nebo dokonce před jeho zahájením, tak na konci programového cyklu. Vyváženost je zdrojem jistoty, že jsme v programu tam, kde si myslíme. Nespoléhejte se na hodnocení, které využívá jediný způsob měření, jediný přístup nebo jediný průzkum; vytvořte různé metody, některé kvantitativní a jiné kvalitativní.

Formativní hodnocení prováděné při zpracování a realizaci programu přináší informace, které pomáhají zlepšit nasměrování programu v oblasti aktivit a cílových skupin a to je základ. Kladte otevřené otázky: jak vám tento program slouží? Předmětem hodnocení je sám program. Řiďte se poptávkou a posláním. Nejprve poznejte ty, pro něž je program určen, a jejich přání a pak teprve pro ně vytvořte program.

Sumativní hodnocení podává zprávu o efektivitě celého programu. Jednotkou analýzy je zde jedinec, komunita, chráněné území, společnost - zkrátka to, co se snažíte změnit rozšiřováním znalostí, zapojením do akce nebo inspirováním.

4 Analyzujte, interpretujte a sdílejte

S informacemi, které hodnotitelé získají, je třeba něco provést. Kvantitativní údaje musí být převedeny do diagramů, grafů, tabulek nebo zpráv, které interpretují zjištění a naznačují povahu změn, které je třeba učinit na základě těchto informací – je třeba dělat něco jiného, něco je třeba dělat dál, ale ve větší míře, něco je třeba dělat méně, v něčem je třeba prostě pokračovat, s něčím je třeba skončit. Kvalitativní data je třeba kriticky zhodnotit, shrnout, uvážit a roztřídit, aby bylo možné rozpoznat trendy a informovat o nich. Sdílení výsledků hodnocení je potenciálně nejsilnější stránkou hodnotícího procesu. Prokazuje, že partneři navzájem chápou svá stanoviska a přínosy a váží si jich, oceňují vklady učiněné dalšími partnery, nadacemi, podnikateli, jednotlivci a jinými dárci, a uvědomují si hodnotu poznání cestou hodnocení. Hodnocení sdílené

v komunitě připravuje půdu pro akci - pro větší podporu a rozvoj programu, který má většinou prokazatelně pozitivní vliv na krajinu a lidi.

5 Konejte

Hodnocení je zbytečné, pokud nemá být základem pro další konání. Nebojte se klást nepřijemné otázky a výsledků využívat pro další činnost, ať už ukážou cokoli. Postupy, které přináší místně zakotvené učení, je třeba navrhovat a realizovat s dlouhodobým výhledem. Hodnocení a následná změna pomáhají zajistit přizpůsobivost a udržitelnost programu.

➔ KDO BY MĚL PROVÁDĚT HODNOCENÍ?

Měli by to dělat vedoucí úředníci nebo pedagogové v první linii? Měli bychom to nechat na profesionálních hodnotitelích vzdělávacích programů nebo delegovat na konkrétní místní aktéry nebo vytvořit komisi složenou ze všech těchto hráčů?

Odpověď zahrnuje vše, co bylo uvedeno výše. Rozhodnutí o tom, kdo hodnotí, se odvíjí od toho, jaké informace potřebujeme, jaké otázky klademe a jaký typ hodnocení chceme provést (formativní nebo sumativní). Forma hodnocení a osoba hodnotitele by se měla řídit tím, co od hodnocení očekáváme.

Nejlepší je, když je to prosté a jasné. Nejjednodušší postup je často nejelegantnější. Hodnocení koneckonců znamená přemýšlet a posuzovat. Pečlivé a promyšlené zapojení všech místních aktérů od samého počátku plánování hodnocení, které hledá odpovědi na nejdůležitější otázky a využívá nejtransparentnějších metod, přinese nejlepší výsledky. Účastníci by se měli postarat o to, aby se obešli bez frází a odborných termínů a směřovali k hodnotícím otázkám, procesům interpretaci.

„Tato zkušenost mě osvěžila a posílila...Hlavním přínosem byla energie, nadšení a znalosti...které teď přenáším na své žáky.“

– účastnice projektu Les pro každou třídu, 2002

Dlouhodobé napojení na místní experty, přírodní zdroje v krajině a možnost spolupracovat na smysluplných komunitních programech a projektech mohou podle názoru učitelů být příčinou změny, protože žákům poskytnou příležitost vzdělávat se ve vazbě na reálný svět. Následující příklad zážitkového učení je z projektu Les pro každou třídu.

PŘÍBĚH JEDNOHO UČITELE

Michael Quinn učí přírodní vědy v 7. a 8. ročnících střední školy v Hartfordu ve Vermontu a partnerství v rámci místně zakotveného učení je pro něj spolehlivý způsob, jak být v kontaktu s obdobně smýšlejícími učiteli, místními správci pozemků a komisemi ochrany přírody a společně s nimi připravovat smysluplné zkušenosti pro studenty.

„Je to docela obtížné, když zkoušíte kombinovat cíle standardizované výuky a náš konvenční způsob, jak jich dosáhnout, s novátorskými výzkumy v komunitě, v níž žáci žijí a kde se učí. Daří se to lépe, když se učitelé, a nezáleží na tom, zda jsou nováčky a nebo již mají zkušenosti, mohou zapojit do nějakého programu. Potřebují tu strukturu, kterou nabízí místně zakotvené učení, ať už jsou to komunitní workshopy, které vedou profesionální pedagogové a alespoň na krátkou dobu se jich účastní lesničtí experti, nebo zpracování nových osnov místně zakotveného učení společně s místními občany, učiteli a žáky,“ říká Quinn.

„Podle pojetí místně zakotveného učení je učení mnohem víc než jen slova na papíře,“ uvádí Quinn. „Je to voda, která víří kolem našich členů, je to bláto a chlad. Je to celý ten smyslový rozměr světa, jehož jsme součástí. Učí-li se děti o řekách, pak když v jedné z nich stojí a hledají pod kameny pošvatky, je to učení novým způsobem – vede k navázání přímého spojení. Učí se mít řeku v úctě. Je to pro ně příležitost, aby se sami cítili být součástí čehosi, co má za sebou dlou-

hou historii a před sebou dlouhou budoucnost. Cítí víc naděje. Ten zážitek jim pomáhá stát se zodpovědnými správci.“

V průběhu let se Quinn účastnil mnoha žákovských projektů ve své obci. Občas se jeho žákům povedlo významně přispět k poznání v rozsahu překračujícím lokální měřítko. V jednom z projektů žáci 7. a 8. ročníku prováděli mapování a soupis dočasných jarních tůň, které vznikají při tání sněhu, a výsledky předali místní komisi po ochranu přírody. Jedna z Quinnoových žákyň, dvanáctiletá Emily Scribnerová, provedla inventarizaci nepůvodního invazního druhu raka *Orconectes rusticus* v úseku Bílé řeky poblíž školy. Její práce si všimli biologové, kteří si do té doby nebyli vědomi rozsahu toho, v jaké míře invazní druh raka vytěsňuje z ekosystému místní druhy. Monitoring raka *Orconectes rusticus* teď zahájily další školy.

„Místně zakotvené učení zapůsobí na všechny, kdo mají rádi svou obec: vlastníky pozemků, městské úředníky, učitele a žáky. Funguje to, protože žáci v sobě pěstují porozumění, lásku a nadšení pro místa, která jsou našim domovem. A to je to, co jim toužíme vštípit,“ říká Quinn.

Další příklady případových studií místně zakotveného učení jsou uvedeny v příloze D.

O AUTORECH AMERICKÉ PŘÍRUČKY „LEARNING TO MAKE CHOICES FOR THE FUTURE“

➤ TATO PŘÍRUČKA VZNIKLA NA ZÁKLADĚ AMERICKÉ PUBLIKACE, KTEROU VYTVOŘILI:

The Center for Place-based Learning and Community Engagement (Centrum pro místně zakotvené učení a zapojování občanů) - program vytvořený těmito partnery:

- the National Park Service Conservation Study Institute (Národní správa chráněných území – Institut pro ochranu přírody)
- Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park (Marsh-Billings-Rockefellerův národní historický park)
- Shelburne Farms National Historic Landmark (Národní historická památka Shelburnské farmy)

A Forest for Every Classroom (Les pro každou třídu) - projekt Shelburne Farms National Historic Landmark, the National Park Service Conservation Study Institute, Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park, Green Mountain National Forest (Chráněná oblast Green Mountain) a the Northeast Office of the National Wildlife Federation (severovýchodní pobočka Národního sdružení pro přírodu)

➤ PODĚKOVÁNÍ

Myšlenka vytvořit tuto příručku se zrodila v rámci projektu Les pro každou třídu a rozvinula se pod vedením jeho zakladatelů. Zvláštní poděkování patří Megan Camp a Pat Straughan ze Shelburne Farms, Noře Mitchell z the National Park Service Conservation Study Institute, Rolfu Diamantovi, Timovi Maguiremu a Christině Marts z Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park, Kathleen Diehl z Green Mountain National Forest a Liz Soper z the Northeast Office of the National Wildlife Federation

Finanční podporu tomuto manuálu poskytl program National Park Service Challenge Cost Share. Za podporu při tvorbě projektu Les pro každou třídu také vděčíme dále uvedeným:

- nadace The Ittleson Foundation
- nadace JL Foundation
- nadace New Hampshire Charitable Foundation—Wellborn Ecology Fund
- The National Park Service Parks as Classrooms Program

- USDA Forest Service (Ministerstvo zemědělství - Správa lesů)
- USDA Forest Service, Green Mountain National Forest (Ministerstvo zemědělství – Správa lesů, Chráněná oblast Green Mountain)
- Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park
- NPS Conservation Study Institute
- Shelburne Farms

Níže uvedeným kolegům děkujeme za jejich příspěvky v podobě klíčových myšlenek a písemných poznámek: Jack Chin, Susan Clark, Amy Demarest, Michael Duffin, Virginia Farley, Sharon Plumb, Amy Powers, Greg Smith, David Sobel, Liz Soper, Kim Stokely, Pat Straughan, Tim Traver a Jackie Tuxill

Recenzenti: Jen Cirillo, Amy Demarest, Kathleen Diehl, Matt Dubel, Cyrie Lange, Bennett Konesni, Christina Marts, a Patti Reilly

Ke zdokonalení příručky také značně přispěly cenné rady a zamyšlení účastníků kursů v rámci projektu „Les pro každou třídu“ a „Místně zakotvené učení a zapojování občanů“ v letech 2002 – 2008, a dále partnerů, kteří rozvíjejí programy Les pro každou třídu ve státech New Hampshire, Texas a Montana, na březích jezera Champlain (zde pod názvem „Povodí pro každou třídu“) a podél Appalačské stezky (jako „Stezka pro každou třídu“).

koordinátorka projektu: Delia Clark
poradci: Megan Camp, Christina Marts, Nora Mitchell
redakční úprava: Susan Clark, Matt Dubel, Christina Marts, Tim Traver
grafická úprava: Brian P. Graphic Arts, www.brianpgraphics.com
fotografie: Delia Clark, Rita Hennessey, Pat Straughan
vydáno v prosinci 2008

➤ PARTNEŘI AMERICKÉHO PROJEKTU:

The Center for Place-based Learning and Community Engagement (Centrum pro místně zakotvené učení a zapojování občanů)

Ojedinelé partnerství veřejných a soukromých subjektů usiluje o zdokonalení metod místně zakotveného učení a zapojování občanů. Za tím účelem facilituje projekty založené na spolupráci ve výzkumu, plánování programů,

technické pomoci, rozvoji zdrojů a distribuci. Zakládajícími partnery jsou:

- the National Park Service Conservation Study Institute (Národní správa chráněných území – Institut pro ochranu přírody), se sídlem v Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park, pracuje s národními parky a partnery s cílem dosáhnout pokroku v oblasti řízení a inovací a v ochraně přírody založené na spolupráci, správě a péči o systém chráněných oblastí a území zvláštního významu. Institut poskytuje technickou pomoc chráněným územím, památkám a regionálním programům – vede pilotní projekty, sumarizuje a sdílí získané zkušenosti a buduje síť pro výměnu informací. www.nps.gov/csi
- Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park (Marsh-Billings-Rockefellerův národní historický park) se věnuje historii ochrany přírody a vývoji zodpovědné správy pozemků a péče o ně. Sídlí ve Woodstocku ve Vermontu a na ploše 222,5 hektarů lesní půdy se soustředí na ukázky udržitelné péče o krajinu, vzdělávání k zodpovědné správě a péči a budování vůdčích dovedností v ochraně přírody. www.nps.gov/mabi

- Shelburne Farms (Shelburnské farmy) je neziskové středisko ekologické výchovy, podporované členskou základnou. Jeho součástí je farma hospodařící na 566,5 hektarech a národní historická památka na březích jezera Champlain v Shelburnu ve Vermontu. Jeho posláním je kultivovat etiku ochrany přírody cestou výuky a praktických ukázek zodpovědné péče o přírodní a zemědělské zdroje. www.shelburnefarms.org

„Les pro každou třídu“ je program profesního rozvoje pro pedagogy zabývající se místně zakotveným učením. Učitelé zapojení v programu „Les pro každou třídu“ zpracovávají osnovy, které u žáků podporují porozumění významu chráněných území v obci. Součástí osnov vytvořených učiteli jsou praktické přírodovědné a kulturní průzkumy zaměřené na ekologii, vnímání místa, zodpovědnou správu a péči a občanskou výchovu. „Les pro každou třídu“ je partnerským programem, na němž se podílejí Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park, Shelburne Farms, the National Park Service Conservation Study Institute a Green Mountain National Forest - největší souvislá lesní plocha ve Vermontu, jejíž 162 000 hektarů lesní krajiny spolu s angažovaným týmem zaměstnanců slouží jako učebna pod širým nebem.

9

ODKAZY, LITERATURA

➤ PUBLIKACE:

- Škola pro život I,II – kol. autorů, SSEV Pavučina
- Utváření místa – Madlen, K., Nadace Partnerství 2003
- Interpretace místního dědictví – Carter, J., Nadace Partnerství 2004
- Plánovací víkend – Wates, N., Nadace Partnerství 2003
- Tvorba vize komunity – Clark S., Clark D., Nadace Partnerství 2004
- Péče o krajinu – kol. autorů, Nadace Partnerství 2004
- Jak se sází strom – Ing. Drobílková, M., Nadace Partnerství 2007
- Jak zklidnit dopravu v obcích – kol. autorů, Nadace Partnerství 2004

➤ ODKAZY NA WEBOVÉ STRÁNKY:

- www.skolaprozivot.cz
- www.promiseofplace.org
- www.sustain.no

➤ HLAVNÍ PARTNEŘI PROJEKTU:

- www.nadacepartnerstvi.cz
- www.sever.ekologickavychova.cz

➤ REGIONÁLNÍ PARTNEŘI PROJEKTU

- www.zooliberec.cz/divizna/cz
- www.paleta.cz/

➤ PROJEKT PODPOŘILI:

- www.nros.cz

Příloha A

Cvičení a hry na podporu porozumění a zapojení

MAPA VNÍMÁNÍ MÍSTA

Pracujete-li sami, můžete zkusit vytvořit jakousi „mapu“ různých míst ve vaší obci a způsobů, jakými se cítíte být s obcí ve spojení – je to takový sólový brainstorming a poutavý způsob, jak nechat svou mysl volně se toulat po zajímavých místech v obci. Vyhradte si 20 minut a vezměte si papír a něco na psaní.

Chcete-li si to opravdu užít, použijte velký kus papíru a barevné pastelky.

Nakreslete „mapu“ obce, ve které žijete. Může vypadat jako zeměpisná mapa, nebo může být více symbolická – sluníčko, nebo strom s kořeny a listy, které představují různé stránky vašeho života a vašeho vztahu k obci.

Pak umístěte do mapy značky pro každou z dále uvedených kategorií, které si můžete podle své potřeby upravit – rozšířit nebo zmenšit. Možná vám bude vyhovovat, když ke každé značce přidáte poznámku, která bude obsahovat podrobnější informace.

- kam v obci rádi chodíte na procházku?
- oblíbené veřejné místo, kde se lidé scházejí a povídají si
- posvátné místo nebo místo, kde působí léčivé síly, které vám vždy pomohou cítit se lépe
- starší člověk žijící v obci, se kterým rádi trávíte čas a těší vás, že se s ním znáte
- něco jedinečného, čeho jste si všimli ve vaší obci, ačkoli o tom pravděpodobně málokdo ví
- místo, které pro vás osobně představuje spojení s místní nebo regionální ekonomikou
- místo, které pro vás osobně představuje spojení s dějinami lidí v obci

Tohle cvičení si můžete udělat s přítelem, rodinou nebo sousedem a porovnat výsledek. Můžete se rozhodnout, že tímto cvičením provedete skupinu partnerů. Kromě toho, že vzniknou konkrétní představy ohledně míst, témat a příběhů, které se mohou stát součástí vzdělávacích programů, cvičení může přinést celou řadu nápadů, jak hledat další náměty. Možná je právě vhodný čas pozvat toho staršího člověka z obce, se kterým rádi trávíte čas na oběd, a zjistit, jak se liší jeho vnímání místa.

MAPOVÁNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ PRO MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

S hromážděte se kolem velkého listu papíru, čím většího, tím lépe, a rozdejte všem fixy. Uprostřed papíru nakreslete hrubý obrys vaší obce a po okrajích nechte hodně volného místa. Položte členům skupiny otázku: „Co je důležité mít na mapě obce? Jaká místa, která známe, by i jiní lidé považovali za významná?“ Vyzvěte účastníky, aby zakreslili a opatřili popiskem vše, co považují za důležité, například:

- klíčové veřejné budovy jako je pošta nebo muzeum
- významné soukromé budovy jako jsou oblíbený obchod nebo dobře známá restaurace
- geologické útvary – kopce nebo údolí
- vodní toky a plochy – řeky, rybníky nebo jezera
- kulturní pamětihodnosti - například sochy a historické hraniční kameny
- veřejné pozemky jako jsou obecní parky a lesy v okolí
- sousední obce
- přírodní zajímavosti, například oblíbený strom nebo tůň
- oblíbené místo každého člena skupiny

V této poněkud nepřehledné, ale tvůrčí atmosféře nápady plodí další nápady a brzy zjistíte, že vaše mapa přetéká údaji. Nezapomeňte si dobře všimnout lidí, kteří toho opravdu hodně vědí – v dalších fázích projektu je možná budete potřebovat.

Nyní se na mapu podívejte z odstupů, vezměte barevné fixy a zvýrazněte:

- místa nabízející významné příležitosti k výuce
- místa spojená s možnými servisními projekty
- lokalizaci potenciálních partnerů projektu

Po cvičení umístěte mapu na takové místo, aby členové skupiny měli na očích již vymyšlené nápady a případně mohli přidávat další.

VAZBY LIDÍ K MÍSTU: PŘEHLED TECHNIK K POZNÁNÍ VAŠÍ OBCE

(Pat Straughan)

Ať už zahajujete program nebo navazujete na nějaký probíhající, vždycky je dobré vytáhnout lidi společně ven. Každé místo – přírodní park, historická pamětihodnost, školní dvůr nebo chodník – může být novým světem, který objevujeme svými smysly, a to i pro takové lidi, kteří si myslí, že je dobře znají. Tato cvičení vám pomohou povzbudit žáky, zaměstnance, učitele nebo dobrovolníky z obce, aby zvolnili, otevřeli oči a uši a objevili nové způsoby, jak poznat blízké místo. Každé cvičení trvá od pěti do deseti minut. Můžete zvolit různě dlouhou vycházku a podle toho vybrat několik cvičení nebo udělat několik kratších vycházek. Většina cvičení nevyžaduje žádné materiální vybavení, a pokud ano, jsou to finančně nenáročné věci, které si snadno obstaráte. Následující cvičení můžete provádět v libovolném pořadí, ale to první je vynikající k tomu, abyste se ujistili, že skupina je patřičně připravená k průzkumu území.

➔ BYSTRÝ ZRAK

pomůcky: žádné

Vydejte následující instrukce: Postavte se proti svému partnerovi. Opravdu pořádně si prohlédněte, co má každý z vás na sobě. Ujistěte se, že jste nepřehlédli žádný detail. Dívejte se tak pozorně, abyste si byli jisti, že zaznamenáte každou případnou změnu. Pak se k sobě otočte zády a každý změňte na svém oblečení jednu věc (vyhrňte si manžetu, posuňte prstýnek, rozvažte si tkaničku apod.). Teď musí váš partner zjistit, k jaké změně došlo. Kdyby se mu to nedařilo, napovězte mu (je to od pasu výše apod.). Když máte pocit, že vaše pozorovací schopnosti jsou v pohotovosti, pusťte se do průzkumu.

➔ POTICHU

pomůcky: žádné, kromě při hře tvořených zvukových map, ke kterým je potřeba kus papíru na psací podložce a tužka

Usadte se na své oblíbené místo, buďte potichu a naslouchejte různým okolním zvukům. Můžete dělat například toto:

- ➔ Sedte sami a tiše – pro mnohé lidi je to mimořádná událost. Stačí krátce.
- ➔ Spousta zvuků – žáci počítají na prstech každý odlišný zvuk, který uslyší.
- ➔ Zvuková mapa – žáci vytvářejí vizuální symboly nebo klíč pro různé zvuky a zaznamenávají to, co slyší, na papír. Oni sami se nacházejí ve středu této zvukové mapy.
- ➔ Symfonie zvuků – všichni sedíme se zavřenýma očima

a pohyby rukou dirigujeme zvuky, které slyšíme. Vedoucí může vybrat vždy jedno dítě, které otevře oči a sleduje, jak ostatní dirigují.

Nezapomeňte si navzájem říci, co jste slyšeli, a popovídat si o tom.

➔ HLEDÁNÍ BAREV

pomůcky: malé barevné konfety z obchodu – směs barev nebo mnoho odstínů zelené a hnědé. Nebo malé kartičky vybarvené pastelkami.

Rozhlédněte se kolem. Zeptejte se skupiny, jaké barvy jsou v okolí nejčastěji k vidění, a pak je vyzvěte, aby hledali neobvyklé barvy, které by tu neočekávali. Vedte je k tomu, aby hledali barvy co nejpodobnější neobvyklým barvám konfet nebo různým odstínům jedné barvy. Nemusejí nic sbírat nebo trhat, stačí se o nález podělit s jinou osobou. Pokud použijete mnoho jasných barev, najdete na stanovišti překvapivé věci, a když se budete zabývat například mnoha odstíny zelené, zdůrazní to drobné rozdíly mezi travinami, listy a mechy. V městském prostředí bude snazší najít ekvivalent k jasným barvám, takže najít odstíny jediné barvy může být obtížnější.

Po hře si povídejte o tom, co jste zjistili. Překvapily vás barvy, které jste našli, nebo počet odstínů jediné barvy?

➔ HLEDÁNÍ TVARŮ

pomůcky: malé kousky kartiček ve tvaru čtverců, kruhů, oválů nebo různých jiných

Podívejte se na toto místo novými očima jako na sbírku tvarů. Vezměte vždy jednu kartičku a zkuste najít tvar, který představuje, mezi rostlinami, budovami, ve vodě nebo ve stopách zvěře.

➔ PRSTY, VSTÁVAT!

pomůcky: papírové pytlíky, z nichž každý obsahuje něco z domácnosti, s různou strukturou – skelný papír, zmuchlanou hliníkovou fólii, plastový sáček, bublinkovou balicí fólii apod.

Ohmatejte místo: položte pytlíky podél stezky nebo do kruhu a vedte žáky k tomu, aby prsty prozkoumali strukturu toho, co je uvnitř pytlíku, aniž by se na to podívali. Požádejte je, aby ten hmatový dojem nějak pojmenovali. Pak

mohou osahávat různé věci na místě, dokud nenajdou věc hmatově co nejpodobnější. Sdílejte dojmy a zjištění, porovnejte několik struktur.

➔ VEČÍREK VŮNÍ ANEB PACHOVÝ MEJDAN

pomůcky: hrnek či kelímek

Zhluboka se nadechněte. Cítíte zde nějakou zvláštní vůni? Co kdybyste si přičichli pozorněji? Vyzvěte každého z členů skupiny, aby si představil že je na zmrzlinovém večírku, ale namísto toho, aby vytvářeli poháry skládající se z oblíbené zmrzliny a příchutí, budou do poháru dávat ty nejskvělejší vůně, které zde mohou najít. Když jsou poháry dokončeny, večírek může začít! Zvolna obcházejte členy skupiny a zjistěte, jaké aromatické ingredience použili.

➔ KOUZELNÉ ZRCADLO

pomůcky: kapesní zrcátko pro každého účastníka

Vezměte si zrcátko a běžte na své vybrané místo. Posadte se a podívejte se na odraz svého okolí v zrcátku. Vše bude vypadat úplně jinak! Povídejte si o tomto novém pohledu. Všimli jste si něčeho třeba u stromů, co jste dřív nezaznamenali? Vyberte si objekt, který vás zajímá, například nějaký architektonický detail, a zkuste příteli, který taky sleduje okolí ve svém zrcátku, popsat, kde je. Zjistěte, zda jej dokážete patřičně navigovat v prostoru, aby jej taky našel.

➔ TAJEMNÁ SBÍRKA

pomůcky: obaly od vajíček (na 10 vajec) se dvěma slovy napsanými na dně (jedno vpravo, jedno vlevo). Jeden obal na dvojici nebo malou skupinku.

Požádejte pár nebo skupinu, aby se podívali na slova napsaná na dně jejich obalu od vajíček. Slova udrže v tajnosti, aby se je nedozvěděly jiné páry nebo skupinky. Úkolem je vyplnit 5 jamek na vejce v obalu věcmi, které ladí s jedním z těchto slov, a dalších 5 předmětů, které souvisí s druhým slovem. Když je vaše sbírka téměř perfektní, vezměte ji k další skupině a vyzvěte je, aby zkusili přijít na to, jaká slova jsou skryta na dně vašeho obalu. Budete-li se pohybovat v antropogenním prostředí, můžete tajná slova napsat na papír a rozdat je spolu s papírem a pastelkami na prokreslení otisků a pak vyzvat skupinu, aby posbírala otisky popsané struktury. Taky je možné označit struktury, které nelze sebrat (například povrchy různých budov) a pak vzít další skupinu na malou vycházku, aby si je mohli ohmatat a uhádnout slova.

➔ BÁSEŇ BÁSNIVÁ

pomůcky: tři stromy/květiny/prasata/ekosystémy/budovy/parky...cokoli, co studujete; tři obálky, z nichž každá obsahuje několik malých kousků papíru, jeden velký papír a několik tužek.

Tohle je báječný způsob, jak se blíže podívat na základní vlastnosti tří věcí, které na první pohled patří do stejné skupiny, a na rozdíly mezi nimi. Mohou to být tři stromy, tři okna, tři květiny, tři náhrobky apod.

Vyberte ke zkoumání takovou sestavu věcí, která přispěje k lepšímu poznání vaší obce. Ke každé položte jednu obálku a vedle obálky dejte na hromádku papíry a tužky.

Každý ze skupiny navštíví v libovolném pořadí všechny tři věci v sestavě. Měl by zde strávit chvíli rozjímáním o považe budovy/stromu/plotu apod., vybrat slovo nebo krátké slovní spojení, které podle něj vystihuje ducha tohoto předmětu nebo dojem z něj, napsat je na papírek a vložit do obálky. Každá osoba toto udělá pro každou ze tří věcí.

Když všichni skončili s popisováním, seberte obálky a shromážděte skupinu. Vyzvěte je, aby se rozdělili do tří skupin, z nichž každá si vezme jednu obálku a ze slov v obálce vytvoří báseň. Pravidla jsou tato: Žádné slovo nesmí být vynecháno (pokud jsou v obálce například čtyři obtížná slova, musí je „básníci“ začlenit do básně všechna). Slova je možné přidávat, když si to členové skupiny přejí.

Když skupiny složily své básně, seberte je a zarecitujte jim je s maximálním nasazením! Jaká báseň popisuje jakou věc?

Poblahopřejte skupinám k jejich úžasným popisům a efektivní týmové práci.

➔ BÁSEŇ O MÍSTĚ

pomůcky: papír a tužka

Obdobnou techniku jako „báseň básnivá“ je možné využít s žáky nižších tříd k zachycení ducha místa zvláště tehdy, pokud není možné si toto místo vzít s sebou do třídy.

Shromážděte žáky na příjemném místě. Požádejte je, aby se rozhlédli kolem sebe a vymysleli jedno slovo, které toto místo dobře charakterizuje. To vše potichu! Projděte podél řady žáků a zapište na papír slovo, které vám každý z nich pošeptá.

Pak prostě zarecitujte zapsaná slova - společně jste vytvořili nádhernou báseň, která kohokoli, kdo ji bude číst, přenese na toto místo. Když to uděláte ve dvou nebo třech městských parcích, ekosystémech nebo obchodech, získáte současně srovnávací studii a slovní banku!

➔ NAJDI ZNOVU SVÉHO PŘÍTELE

pomůcky: jeden list/borová šiška/žalud pro každého účastníka. Zvolte vhodný předmět, ale předměty musejí být všechny stejné – například javorové listy.

Vytvořte kruh. Dejte každému člověku jeden předmět (například list). Vyzvěte je, aby si během několika minut prohlédli a zapamatovali svůj list tak dobře, aby jej dokázali poznat, kdyby se jim snad ztratil. Seberte všechny listy.

Pak listy postupně po jednom podávejte v kruhu napravo od sebe. Instrukce zní: „Je-li to váš list, ponechte si jej. Pokud není, pošlete jej dál.“ Poté, co se všichni opět shledají se svými listy, povězte si něco o charakteristických rysech, podle kterých je účastníci opět poznali. Jaké to bylo, když zase našli svého přítele?

➔ VÝTVARNÉ OBJEKTY ANDYHO GOLDSWORTHYHO („LAND ART“)

pomůcky: máte-li, použijte pro inspiraci knihu fotografií objektů z přírodnin vytvořených výtvarníkem Andym Goldsworthyem („land art“)

Pracujte jako jednotlivci nebo se rozdělte se na malé skupinky a každou z nich požádejte, aby na tomto místě vytvořila výtvarný objekt z přírodních materiálů. Mohou být jakéhokoli tvaru, velikosti nebo složitosti. Stanovte vhodná pravidla – například že nebudeme trhat žádnou zeleň. Pak se projděte vzniklou přírodní galerií a umožněte skupinám, aby popsaly a pojmenovaly své výtvořky. Pokud je to vhodné, ponechte objekty na místě, aby se jimi mohli potěšit i jiní lidé.

➔ VÝMĚNA KRESEB

pomůcky: malé podložky na psaní, papír a tužka. Nejvhodnějším prostředím pro tuto hru je les.

Skupina se srovná do řady podél stezky, chodníku nebo po jedné straně parku a posadí se. Požádejte každého účastníka, aby si vybral jeden strom nebo jeden dům – takový, který se mu zdá zajímavý. Pak nakreslí tu část stromu nebo domu, která jej činí jedinečným. Nemusí nutně kreslit celý objekt. Když je spokojen s tím, jak se mu podařilo vystihnout zvláštnost onoho stromu nebo budovy, vymění si kresbu s přítelem. Úkolem přítele je zjistit, který strom nebo dům je na obrázku.

➔ BŘIŠNÍ BOTANIKA ANEB LEHNI SI A KOUKEJ

pomůcky: obruč nebo provázek; papír a tužka

Položte obruč na zem nebo použijte provázek a vymezte jím na zemi kruh. Lehnete si a dívejte se. Nakreslete kruh na papír. Vyznačte všechno, co v kruhu najdete. Podělte se o svá zjištění s ostatními. Co z toho, co jste našli, vás překvapilo? Podívejte se na život v tomto kruhu perspektivou mravence. Funguje to dobře na trávníku, lesní půdě, chodníku nebo v parku.

➔ ZVÍŘECÍ MASKOVÁNÍ

pomůcky: žádné. Nejvhodnějším prostředím pro tuto hru je lesnaté nebo křovinaté území, městský park nebo hřiště s množstvím schovávaček.

Zjistěte, jaké to je, být na tomto místě zvířetem! Můžete začít tím, že se postavíte doprostřed a stanete se pikajícím. Zavřete oči a počítejte do 15 nebo 20. Zatímco máte zavřené oči, děti se schovávají. Otevřete oči a zavolejte jméno

každého, koho vidíte, aniž byste se pohnuli z místa. Ti, koho jste viděli, jsou mimo hru a připojí se k vám. Zavřete oči a znovu počítejte. Děti by se měly přesunout blíž k vám a znovu se ukrýt. Hru několikrát opakujte. Vítězem se stává ten, kdo je při poslední hře nejbližší pikajícímu a přitom nebyl objeven. Pokud se chcete vyhnout tomu, abyste měli zavřené oči, nechte pikat jedno z dětí a pomozte ostatním. Nezapomeňte upozornit na souvislost s potřebou zvířat uniknout predátorům.

➔ UMĚLECKÁ GALERIE

pomůcky: jeden lepenkový rámeček pro každou dvojici

Shromážděte skupinu na místě, požádejte účastníky, aby vytvořili dvojice, a každé dvojici dejte jeden lepenkový rámeček. Jeden z dvojice je umělec, ten druhý mu drží rámeček. Umělec si vybere oblíbený pohled a umístí rámeček tak, aby jej přesně zachytil. Jeden ze dvojice drží rámeček ve správné poloze, zatímco ostatní umělci procházejí galerií a prohlížejí si umělecká díla. Pak si dvojice vymění role. Diskutujte o přírodních prvcích nebo architektonických detailech, které upoutaly pozornost umělců.

➔ JEDNO TĚLO, JEDNA DUŠE

pomůcky: žádné. Nejvhodnějším prostředím pro tuto hru je les.

Procházejte místem a postupně „odkládejte“ jednotlivé účastníky na stanovišti tak, že se lehnu a jsou lehce zakryti větve, kapradím, listy apod., ležícími na zemi. Pocítíte-li váhu pozůstatků ekosystému lesa na svém těle, pomůžte vám to stát se jeho součástí. Všichni klidně a tiše leží, dokud každý nenajde své místo. Jako znamení konce hry zvolte nějaký jemný signál – například něžný zvuk zvonku. Shromážděte se a potichu opusťte místo. Teprve po chvíli se podělte o své myšlenky.

➔ POSLEDNÍ OBRÁZEK

pomůcky: žádné

Tato hra se podobá Umělecké galerii, ale je jednodušší. Než opustíte místo, vyzvěte členy skupiny, aby si představili, že mají ve fotoaparátu k dispozici poslední snímek. Fotoaparát vytvoříte spojením ukazováčků a palců do čtverce, skrze který se díváte. Jaký snímek by si kdo vybral jako poslední? Podělte se o ně a zapamatujte si toto místo.

Příloha B

Pracovní listy jako pomůcka pro zpracování programu místně zakotveného učení a pro občanské zapojování

ZPRACOVÁNÍ PROJEKTU MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ A ZAPOJOVÁNÍ OBČANŮ

Název projektu:

Stručná anotace:

Charakteristika organizace a partnerů:

Jak tento projekt přispěje k realizaci vašeho poslání a k dosažení programových cílů?

Jak tento projekt podpoří řízení ve vaší organizaci, administrativu, PR a další cíle?

Charakteristika projektu:

Jaký přínos bude mít projekt pro zdejší obec a pro životní prostředí? Jaké problémy obec trápí? Který z nich projekt pomáhá řešit? Jaké konkrétní zlepšení nastane díky realizaci projektu?

Jak váš projekt souvisí s regionálními a globálními tématy, případně jak pomáhá překlenout mezeru mezi místní a globální úrovní?

Jaké prvky služeb, praktických činností projekt obsahuje?

Jaký bude proces plánování a řízení projektu? Kdo všechno se zúčastní? Jak bude zapojen do rozhodování o projektu?

Kdo z vaší organizace s vámi bude na projektu spolupracovat? Kdo projekt povede?

Kdo by mohli být vaši další partneři a jak je oslovíte? Jaký bude vliv realizace aktivity na zapojování občanů do řešení problémů obce?

Jaké vzdělávací prvky projekt obsahuje – pro občany a pro žáky? Jaký je přínos pro školní výuku? Jak bude začleněn do vzdělávacího programu školy? Z jakých oborů bude váš projekt čerpat?

Jak bude zajištěna informovanost o projektu, PR?

Jak bude zajištěna následná péče, udržitelnost? Jaké bude případné pokračování projektu?

Mohlo by tomuto projektu nějak pomoci ustavení řídicího týmu z různých partnerů v obci? Pokud ano, kdo by mohl být členem?

Jaké zdroje pro realizaci projektu potřebujete a kde je získáte?

Jaký je časový harmonogram realizace projektu? Uveďte jednotlivé kroky dílčích aktivit, které bude třeba učinit, a několik orientačních bodů – milníků.

Co bude první krok v projektu a kdo jej udělá?

Jak zjistíte, že jste úspěšní? Jaké budou měřitelné výstupy a na základě jakých ukazatelů budete hodnotit?

Jaké potíže očekáváte při zahájení a realizaci projektu?

Uveďte několik možných řešení těchto potíží.

Příloha C

**Přehled projektů místně
zakotveného učení a zapojování
občanů v ČR v letech 2009/2010
a vybraných projektů z předchozích
ročníků obdobného programu.**

➔ KRTKOVA ZAHRADA

V Bělé nad Sázavou dokázali, že i děti navštěvující mateřskou školu mohou přispět svým dílem ku prospěchu celé obce a okolí. Spolu se svými rodiči, pedagogy školy a dalšími dobrovolníky vytvořili na pozemku školy příjemné místo k odpočinku dospělých a ke hrám dětí. V zahradě jsou nyní nové herní prvky, altánek, stromky a keře, ptačí budky a krmítka a na informačních cedulkách se návštěvník může dozvědět o rostlinných a živočišných druzích v tomto prostoru přítomných. Kromě toho je zahrada využívána pro výstavy, přednášky s odborníky, dílny, zahradní slavnosti a další aktivity.

➔ KOUTEK SPLNĚNÝCH PŘÁNÍ

Obyvatelé Bílého Kostela nad Nisou spojili síly s místními dětmi k výběru a řešení problému, který obec nejvíce tíží. Výsledkem je zajímavé místo pro setkávání, hry, výuku a relaxační pobyt pro všechny věkové kategorie. Upraveno bylo nevzhledné místo poblíž školy a kromě umístěných laviček a zeleně bylo navíc ozvláštněno pružinovými houpadly pro nejmenší a smyslovým chodníčkem, který umožňuje zakusit různé druhy přírodních materiálů doslova na vlastní kůži.

➔ POJĎME SI HRÁT DO ŠKOLY

Základní škola Eduarda Nápravníka v Býšti se rozhodla vyřešit nedostatek míst pro volnočasové aktivity dětí i dospělých a pustila se do budování dětského hřiště. Kromě praktické pomoci při plánování a realizaci se děti zapojily i účastí v soutěži o nejlepší výtvarné a literární ztvárnění nové zahrady. Obrázky, které při soutěži vznikly, posloužily po jejím skončení k propagaci projektu. Mnoho místních podnikatelů jej podpořilo materiálně a finančně.

➔ ZAHRADA POZNÁNÍ

Zarostlé a nevyužívané prostranství u dětenické školy bylo jejími žáky spolu s místními rybáři, sportovci, horolezci, hasiči a myslivci proměněno v Zahradu poznání. V ní se nachází jezírko pro obojživelníky, skalka pro plazy, kompost na listy a kompostovatelný odpad ze školní jídelny, hřbitov odpadků a bylinková zahrádka. Vysazeno bylo 10 stromů keltského stromového kalendáře, žáci spolu se členy místního turistického oddílu vyrobili a umístili ptačí budky, krmítka pro ptáky, krmítka pro motýly a totem. S odbornějšími pracemi dětem ochotně poradili řemeslníci z okolí.

➔ HISTORIE A SOUČASNOST OBCE HAVLOVICE

Z výtvarné soutěže s názvem „Co ještě v obci nemáme“ vzešel nápad vytvořit v Havlovicích naučnou stezku. U všech zajímavých míst v obci stojí teď informační tabule pojednávající některé související vlastivědně-historické

téma. K práci na jejich vzniku se spojili obyvatelé vesnice se základní a mateřskou školou. TJ Sokol, Mysliveckým sdružením, Sdružením pro Vizmburk, Místní akční skupinou Království, Českým rybářským svazem, spolkem důchodců a Sborem dobrovolných hasičů. Všichni tak mohli přispět svými znalostmi a zkušenostmi,

➔ BEZPEČNĚJI NA CESTÁCH

V Holetíně řešili dopravní problém s nedodržováním povolené rychlosti a nebezpečným chováním řidičů. Děti ze zdejší školy s pomocí pedagogů zorganizovaly pro ostatní obyvatele obce plánovací odpoledne, na kterém občané obce přišli s myšlenkou instalovat podél silnice dopravně-preventivní tabule. Děti nakreslily návrhy na jejich podobu a na výstavě spojené s hlasováním návštěvníků se vybralo několik z nich ke konečné realizaci. Kromě toho bylo téma bezpečné dopravy dlouhodobě rozvíjeno ve výuce a při práci s dětmi ve škole.

➔ HISTORICKO-PŘÍRODOVĚDNÁ NAUČNÁ STEZKA V LIBĚŠICÍCH

Protože v oblasti Liběšic došlo po válce k odsunu německých obyvatel, byla zde z velké části přerušena historická paměť a sounáležitost s regionem. O jejich obnovení se pokusila místní škola vybudováním naučné stezky. Jedna strana vzdělávacích panelů umístěných v krajíně informuje o historii a kultuře regionu, druhá o jeho přírodních krásách a zásadách chování v chráněné krajinné oblasti, v níž se stezka nachází. Do budování stezky se mimo jiné zapojili i klienti místního domova pro osoby s postižením.

➔ Z NÁMĚSTÍ PO VLASTIVĚDNÉ STEZCE JAROSLAVA PETRA

Spolu s žáky místní školy se zapojila do budování vlastivědné stezky Jaroslava Petra celá obec Machov napříč povoláními i generacemi. Připomněla si tak nejen tohoto významného, avšak pozapomenutého machovského rodáka, ale také další střípky svého kulturního a přírodního dědictví. Pomocí ankety, diskuzí a společných setkání se žáci a místní občané dohodli na výběru aktivity a způsobu její realizace. Společnými silami pak nejen vytvořili a umístili tabule, ale vysadili při nich i několik stromů a vybudovali příjemné odpočívadlo.

➔ GEOPARK VNITROSUDETSKÁ PÁNEV – BROUMOVSKO

S originálním nápadem přišli žáci a učitelé základní školy v Meziměstí. Ve svém projektu spojili ke spolupráci okolní spolky, podnikatele a dobrovolníky a při cyklistické stezce vybuodovali geopark – naučný prostor s velkoformátovými vzorky místních hornin a informacemi o geologické situaci oblasti. Žáci se podíleli na úpravách terénu, vyhledávání

informací pro vzdělávací panely, vytváření jejich grafických návrhů a opracování materiálu. Při hodinách českého jazyka byl koncipován dopis partnerům s žádostí o materiální pomoc. Vytvořen byl také návrh na ozelenění prostranství.

➔ OTEVŘENÁ ŠKOLNÍ ZAHRADA

V Nové Vsi nad Nisou chyběly prostory pro bezpečné a tvůrčí venkovní činnosti dětí. Děti samotné se tedy ve spolupráci s učiteli, rodiči a místními spolky pustily do úpravy školní zahrady, kde tak kromě nových stromů a další zeleně vyrostlo i dětské hřiště. Kromě mnoha praktických činností při plánování a budování hřiště také žáci svými výtvarnými pracemi inspirovali tvůrce budoucí podoby prostranství.

➔ REGIONÁLNÍ HISTORIE V ARBORETU

Střední lesnická škola a Střední odborná škola sociální ve Šluknově se pustila do projektu, kterým chtěla navázat na přerušenou historickou kontinuitu regionu, zvýšit atraktivitu školního arboreta a zároveň spojit ke společnému dílu studenty odlišných oborů. Ti vyšli mezi ostatní obyvatele a nimi pak dali v arboretu vzniknout pamětním deskám o místních rodácích a k nim příslušejícím pracovním listům. Studenti uspořádali plánovací odpoledne a projektový den, kde pro žáky základních škol připravili vědomostní soutěž.

➔ NAUČNÁ STEZKA – ČESKÉ STŘEDOHOŘÍ – ŽALANY

Žáci základní a mateřské školy Žalany zapojili ostatní občany obce do projektu, kterým obec obohatili o naučnou stezku pojednávající přírodní zajímavosti Českého středohoří a některá obecnější témata fungování přírody. Ke každé informační tabuli vytvořili lehčí a těžší variantu pracovních listů a na stezce vybuodovali i příjemné odpočinkové stanoviště. Nejen žáci samotní, ale i ostatní zdejší obyvatelé a navštěvující turisté se díky tomu teď mohou seznámit s místními zajímavostmi přístupnou formou umožňující hlubší prožitek a intenzivnější zapamatování získaných informací.

Příloha **D**

**Přehled projektů místně
zakotveného učení a zapojování
občanů v USA**

*(poznámka: z celkového počtu 50 projektů uvádíme 12 vybraných,
které jsou relevantní pro české prostředí a zkušenost)*

Zjistili jsme, že je lépe podnikání dorůst než se do podnikání vrhnout. Zavedení metod místně zakotveného učení a zapojování občanů do škol a obcí se zřejmě daří nejlépe tehdy, mohou-li pořádně zapustit kořeny – teprve pak lze očekávat mnoho květů. Dále uvedené příklady byly shromážděny s využitím webových stránek www.promiseofplace.org, www.schoolsgogreen.org, partnerů projektu „Les pro každou třídu“, nepublikovaných zpráv projektu CO-SEED, který realizuje Antioch New England Institute, a www.nps.gov. Měly by ilustrovat rozsah možností, malých i velkých, které lze využít při zahájení programu místně zakotveného učení. Využívejte je jako banku nápadů nebo tehdy, když budete potřebovat argumenty ve prospěch místně zakotveného učení. Pro vyhledávání příkladů v závislosti na věku nebo tématu můžete využít dále uvedenou tabulku. Uvedené příklady představují jen část z mnoha projektů realizovaných po celém území USA.

1 CENTRUM VÍTÁNÍ ZPĚVNÝCH PTÁKŮ

Žáci prvního stupně základní školy v Kansasu obnovili stanoviště zpěvných ptáků poblíž environmentálního střediska v Marion Springs. Studenti střední školy, biologové a místní umělec pomohli žákům postavit koupadla pro ptáky, lavičky, krmítka a zlepšit kvalitu půdy. Finanční prostředky na realizaci částečně pocházejí z opakujícího se programu pro čtvrtý a pátý ročník. Úspěch projektu byl posuzován na základě monitoringu využívání území ptáky, žáky a místními obyvateli.

2 ČTEME V LESNÍ KRAJINĚ

Žáci osmého ročníku zkoumali obec a pozemky v okolí školy, aby odhalili stopy využívání krajiny člověkem během posledních 300 let. Žáci vytvořili sadu pátracích „honeb za pokladem“, které hráče provedou naučnou stezkou po místních zajímavostech. Pátrací hry byly publikovány v brožurce a na webu, takže je mohou v budoucnosti používat například rodiny.

3 3. POTRAVA PRO VERMONT – OBILÍ: PĚSTOVÁNÍ, ZPRACOVÁNÍ, POUŽITÍ

Žáci pátého ročníku studovali, může-li být obilí – pšenice, žito, kukuřice a oves – součástí zdravé stravy. Učili se o tom, jak lidé kmene Abenaki, kteří byli domorodými obyvateli jejich města, používali obilí, které vypěstovali. Pak navštívili blízkou farmu, aby viděli, jak se obilí pěstuje, aby si umleli vlastní kukuřiči na kukuřičné placky a poučili se o životních cyklech v místních farmách a v lese. Na závěr celého programu prezentovali žáci jídlo a recepty ve svých rodinách.

4 MĚSTSKÉ HLÍDKY

V programu městských hlídek se využívala kola jako příklad toho, že podobně jako je možné opravit kolo, je možné napravit i obec, která je zanedbaná a dochází v ní k násilnostem. Žáci spolupracovali s profesionálním opravářem kol a opravovali kola, aby je mohli znovu prodat. Účastníci programu získali dovednosti v oblasti mediace a zapojili se do praktických komunitních projektů, jako je například zpracování návrhu přírodní zahrady.

5 VÍTEJTE V GORHAMU

Žáci třetího ročníku spolupracovali s místním autorem dětské literatury a napsali knížku pro děti o historii, současnosti a budoucnosti Gorhamu. Místní umělci vedli žáky při vytváření kreseb tak, aby tyto kresby byly logické a působivé. Kniha byla vydána v barevné verzi a distribuována po obci.

6 INICIATIVA NA PODPORU PŘÍRODNÍCH STANOVIŠŤ V OBCI

V Burlingtonu ve státě Vermont se realizuje partnerský program organizace National Wildlife Federation (Národní svaz ochrany přírody), který spojuje lidi s cílem obnovy přírodních stanovišť ve městě. Studenti střední školy vytvořili novou zahradu, která dodává své výpěstky do školní jídelny. Žáci obecné školy osázeli během letního denního tábora barevnou květinovou zahradu, zahradu s vodními a vlhkomilnými rostlinami, bylinkovou zahradu a dva záhony se zeleninou před komunitním centrem v Burlingtonu.

7 ZAHRADNIČENÍ V NAVAJO MOUNTAIN

Studenti střední školy v Navajo Mountain postavili skleník a vytvořili zahradu, která svými výpěstky zásobuje seniory v obci. Zahrada klade důraz na kulturní historii kmene Navajo. V rámci mezioborového projektu studenti střední školy předávali zkušenosti žákům druhého stupně základní školy.

8 CO DOKÁŽOU ŽÍŽALY

Žáci použili bedny se žížalami na recyklaci – ze zbytků potravin od oběda tak vznikla úrodná zemina. Napsali dětskou knížku o životě žížaly hnojní (*Eisenia fetida*), spočítali reprodukční rychlost žížal a vytvořili hru o půdních organismech a rozkladu organického materiálu. Žáci navštívili jiné školy a podělili se o své znalosti. Zeminu vzniklou kompostováním použili při budování obecní zahrady.

9 SOCHAŘSKÉ UMĚNÍ V ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ

Středoškolští studenti spojili umění, kulturu a přírodní vědy a vytvořili keramické sochy zobrazující současná spomá témata v oblasti životního prostředí. Studenti zkoumali environmentální problémy, hovořili s místními podnikateli a významnými osobnostmi, a pak tyto názory využili při tvorbě soch po vzoru totemů severoamerických Indiánů. Sochy byly vystaveny u rušné křižovatky v parku a městská rada odhlasovala instalaci osvětlení, aby sochy byly vidět ze silnice.

10 PŘÍRODNÍ REZERVACE NA DVOREČKU

Žáci prostudovali, navrhli a vytvořili útočiště pro zvířata na školních pozemcích, včetně prostor vhodných pro netopýry, budek pro ptáky a motýlí zahrady. Žáci zpracovali projekt a zajistili finanční prostředky, které získali od místních podnikatelů. Napsali brožuru, která slouží jako průvodce zahradou, a svou práci prezentovali na konferenci při příležitosti Dne Země. Prováděli monitoring živočichů a získaná data zaslali organizacím jako jsou Bat Conservation International (Mezinárodní ochrana netopýrů), New Hampshire Audubon Society (Audubonská společnost v New Hampshire) a Monarch Watch (Společnost na ochranu motýla monarchy).

Číslo projektu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
↓ Věková skupina												
Mateřská škola												
Základní škola 1. stupeň	■		■		■		■	■				
Základní škola 2. stupeň		■	■	■		■	■		■			■
Střední škola				■			■			■		
Vysoká škola												
Dospělí												
↓ Zaměření												
Zemědělství a výživa						■	■				■	
Umění, vyjadřování, gramotnost	■		■		■			■	■	■		■
Občanská a společenská zodpovědnost				■								■

11 POTRAVINOVÝ CYKLUS NA PROCTOROVĚ AKADEMII – KRUH SE UZAVÍRÁ

Proctorova akademie se snaží uzavřít cyklus výroby a spotřeby potravin. Rozšiřují nedávno založenou biozahradu a kompostují odpady a použité ubrousky ze školní kuchyně. Díky projektu získali čerstvou zeleninu, zmenšil se objem školního odpadu a projekt sám slouží jako vzdělávací model malé, nízkonákladové udržitelné zemědělské produkce. Do projektu se v různých fázích zapojili žáci, učitelé, personál kuchyně a oddělení údržby ve škole.

12 PATRONI HONBY ZA POKLADEM

Stovka členů chlapeckého a dívčího klubu v Hoyloke obrátila svou pozornost od studia přírody k území vnitřního města – objevují a dokumentují význačné rysy a pamětihodnosti, kterých si dříve nevšimli, a zjišťují, jak se město postupem času měnilo. Ve spolupráci s místním výtvarníkem vytvořili pátrací naučnou stezku – honbu za pokladem, kterou je možné projít bez průvodce a je vhodná pro rodiny. Popis stezky obsahuje veršovaná vodítka pro nalezení trasy a ručně kreslenou mapu, která je k dispozici pro veřejnost, aby se dozvěděla více o historii a význačných místech v Hoyloke.

Partneři a spolupracovníci projektu ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT:

Středisko ekologické výchovy SEVER
Partnerství o.p.s. a Nadace Partnerství
Ekocentrum Paleta
Středisko ekologické výchovy Divizna
Toyota Motor Europe

UČÍME SE DOBŘE ROZHODOVAT PRO BUDOUCNOST

Budování vztahů mezi školami, obcemi a správci veřejných pozemků a prostor cestou místně zakotveného učení a zapojování občanů

Vydalo Středisko ekologické výchovy SEVER a PARTNERSTVÍ o.p.s.

Překlad podkladů z amerického originálu: Blažena Hušková

Odborný dohled: Jiří Kulich, Ladislav Ptáček

Redakce textu: Jiří Kulich, Karin Richterová, Ladislav Hanuš, Lucie Munzarová, Blažena Hušková

V textu byly použity případové studie škol zapojených do projektu v letech 2009/2010

Náklad: 3000 ks

Grafická úprava: Petr Kutáček

Rok vydání: 2010

ISBN: ?

„Tato akce probíhá v rámci projektu Škola pro udržitelný život podpořeného grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.“

Generálním partnerem projektu je firma Toyota

